

U S T A W A

z dnia

o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary^{1), 2)}

Rozdział 1

Przepisy ogólne

Art. 1. 1. Ustawa określa zasady odpowiedzialności podmiotów zbiorowych:

- 1) za czyn zabroniony pod groźbą kary jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;
- 2) w związku z osiągnięciem korzyści majątkowej z czynu zabronionego pod groźbą kary jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe;
- 3) związanej z działaniami wobec osób sygnalizujących nieprawidłowości.

2. Ustawa określa również zasady i tryb postępowania wobec podmiotów zbiorowych oraz kary i środki orzekane wobec nich.

Art. 2. Użyte w ustawie określenia oznaczają:

- 1) podmiot zbiorowy – osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której odrębne przepisy przyznają zdolność prawną, w tym również spółkę

¹⁾ Niniejszą ustawą zmienia się ustawy: ustawę z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, ustawę z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym, ustawę z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym, ustawę z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych, ustawę z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska, ustawę z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych oraz ustawę z dnia 21 października 2016 r. o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi.

²⁾ Niniejsza ustawa w zakresie swojej regulacji wdraża dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/99/WE z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie ochrony środowiska poprzez prawo karne (Dz. Urz. UE L 328 z 06.12.2008, str. 28), dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/36/UE z dnia 5 kwietnia 2011 r. w sprawie zapobiegania handlowi ludźmi i zwalczania tego procederu oraz ochrony ofiar, zastępującą decyzję ramową Rady 2002/629/WSiSW (Dz. Urz. UE L 101 z 15.04.2011, str. 1), dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2011/93/UE z dnia 13 grudnia 2011 r. w sprawie zwalczania niegodziwego traktowania w celach seksualnych i wykorzystywania seksualnego dzieci oraz pornografii dziecięcej, zastępującą decyzję ramową Rady 2004/68/WSiSW (Dz. Urz. UE L 335 z 17.12.2011, str. 1), dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2013/40/UE z dnia 12 sierpnia 2013 r. dotyczącą ataków na systemy informatyczne i zastępującą decyzję ramową Rady 2005/222/WSiSW (Dz. Urz. UE L 218 z 14.08.2013, str. 8), dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/57/UE z dnia 16 kwietnia 2014 r. w sprawie sankcji karnych za nadużycia na rynku (dyrektywa w sprawie nadużyć na rynku) (Dz. Urz. UE L 173 z 12.06.2014, str. 179), dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/62/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie prawnokarnych środków ochrony euro i innych walut przed fałszowaniem, zastępującą decyzję ramową Rady 2000/383/WSiSW (Dz. Urz. UE L 151 z 21.05.2014, str. 1), dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2017/541/UE z dnia 15 marca 2017 r. w sprawie zwalczania terroryzmu i zastępującą decyzję ramową Rady 2002/475/WSiSW oraz zmieniającą decyzję Rady 2005/671/WSiSW (Dz. Urz. UE L 88 z 31.03.2017, str. 6–21) i dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2017/1371/UE z dnia 5 lipca 2017 r. w sprawie zwalczania za pośrednictwem prawa karnego nadużyć na szkodę interesów finansowych Unii (Dz. Urz. UE L 198 z 28.07.2017, str. 29).

handlową z udziałem Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub związku takich jednostek, spółkę kapitałową w organizacji, podmiot w stanie likwidacji oraz przedsiębiorcę niebędącego osobą fizyczną, z wyłączeniem Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego i ich związków;

- 2) czyn zabroniony – czyn zabroniony przez ustawę pod groźbą kary jako przestępstwo ścigane z oskarżenia publicznego lub jako przestępstwo skarbowe, z wyłączeniem czynów popełnionych przez opublikowanie materiału prasowego oraz innych naruszeń prawa związanych z przekazywaniem myśli ludzkiej, do których stosuje się przepisy o odpowiedzialności prawnej i postępowaniu w sprawach prasowych określone w ustawie z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. z 2018 r. poz. 1914).

Art. 3. 1. Ustawę stosuje się do podmiotu zbiorowego mającego siedzibę lub prowadzącego działalność na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej.

2. Ustawę stosuje się również do podmiotu zbiorowego mającego siedzibę lub prowadzącego działalność za granicą, jeżeli czyn zabroniony będący podstawą odpowiedzialności został popełniony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub skutek stanowiący jego znamię wystąpił na jej terytorium, lub czyn był skierowany przeciwko jej interesom lub interesom obywatela polskiego, polskiej osoby prawnej lub polskiej jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej.

Art. 4. Odpowiedzialność albo brak odpowiedzialności podmiotu zbiorowego na zasadach określonych w ustawie nie wyłącza odpowiedzialności cywilnej za wyrządzoną szkodę, odpowiedzialności administracyjnej ani indywidualnej odpowiedzialności karnej sprawcy czynu zabronionego.

Rozdział 2

Odpowiedzialność podmiotów zbiorowych za czyn zabroniony

Art. 5. 1. Podmiot zbiorowy odpowiada za czyn zabroniony, którego znamiona zostały wyczerpane przez działanie lub zaniechanie pozostające bezpośrednio w związku z prowadzoną przez ten podmiot działalnością.

2. Warunkiem odpowiedzialności na podstawie ust. 1 jest wyczerpanie znamion czynu zabronionego wskutek:

- 1) działania lub zaniechania organu;
- 2) umyślnego działania lub zaniechania członka organu.

Art. 6. 1. Podmiot zbiorowy odpowiada również za czyn zabroniony, pozostający bezpośrednio w związku z prowadzoną przez ten podmiot działalnością, jeżeli został popełniony przez:

- 1) osobę fizyczną uprawnioną do jego reprezentowania, podejmowania w jego imieniu decyzji lub sprawowania nadzoru, w związku z jej działaniem w interesie lub na rzecz tego podmiotu;
- 2) osobę fizyczną dopuszczoną do działania przez jego organ, członka jego organu lub osobę, o której mowa w pkt 1, wskutek nadużycia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków;
- 3) osobę przez niego zatrudnioną, w związku ze świadczeniem pracy na jego rzecz.

2. Podmiot zbiorowy odpowiada za czyn zabroniony, z którego chociażby pośrednio osiągnął korzyść majątkową, popełniony przez:

- 1) podwykonawcę albo innego przedsiębiorcę będącego osobą fizyczną, jeżeli jego czyn zabroniony pozostawał w związku z wykonywaniem umowy zawartej z podmiotem zbiorowym,
- 2) pracownika albo osobę upoważnioną do działania w interesie lub na rzecz przedsiębiorcy niebędącego osobą fizyczną, jeżeli jego czyn pozostawał w związku z wykonywaniem umowy zawartej przez tego przedsiębiorcę z podmiotem zbiorowym

– jeżeli organ, członek organu lub osoba, o której mowa w ust. 1, wiedziała lub przy zachowaniu ostrożności wymaganej w danych okolicznościach mogła się dowiedzieć, że osoby określone w pkt 1 i 2 będą usiłowały popełnić lub popełniły czyn zabroniony lub że u przedsiębiorcy, o którym mowa w pkt 2, występują nieprawidłowości określone w ust. 4.

3. Warunkiem odpowiedzialności na podstawie ust. 1 i 2 jest wyczerpanie znamion czynu zabronionego w następnym:

- 1) co najmniej braku należytej staranności w wyborze osoby, o której mowa w ust. 1 lub 2, lub osoby, o której mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2, albo w nadzorze nad nimi ze strony podmiotu zbiorowego;
- 2) takiej nieprawidłowości w organizacji działalności podmiotu zbiorowego, która ułatwiła lub umożliwiła popełnienie czynu zabronionego, chociaż inna organizacja działalności mogła zapobiec popełnieniu tego czynu.

4. Nieprawidłowość, o której mowa w ust. 3 pkt 2, polega w szczególności na tym, że:

- 1) nie zostały określone zasady postępowania na wypadek zagrożenia popełnienia czynu zabronionego lub skutków niezachowania reguł ostrożności, określenie tych zasad nie

dotyczy podmiotu, który jest mikroprzedsiębiorcą w rozumieniu art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców (Dz. U. poz. 646, 1479, 1629, 1633 i 2212);

- 2) nie został określony zakres odpowiedzialności organów podmiotu zbiorowego, innych jego komórek organizacyjnych, jego pracowników lub osób uprawnionych do działania w jego imieniu lub interesie, określenie tego zakresu nie dotyczy podmiotu, który jest mikroprzedsiębiorcą w rozumieniu art. 7 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców;
- 3) nie została określona osoba lub komórka organizacyjna, nadzorująca przestrzeganie przepisów i zasad regulujących działalność podmiotu, który jest co najmniej średnim przedsiębiorcą w rozumieniu art. 7 ust. 1 pkt 3 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. – Prawo przedsiębiorców;
- 4) organ podmiotu zbiorowego lub osoba fizyczna uprawniona do jego reprezentowania, podejmowania w jego imieniu decyzji lub sprawowania nadzoru, w związku z jej działaniem w interesie lub na rzecz tego podmiotu, wiedział o nieprawidłowości w organizacji, która ułatwiła lub umożliwiła popełnienie czynu zabronionego.

5. Dokonując oceny nieprawidłowości, o której mowa w ust. 3 pkt 2, bierze się pod uwagę rozmiar i przedmiot działalności podmiotu zbiorowego.

6. Podmiot zbiorowy nie odpowiada za nieprawidłowość, o której mowa w ust. 3 pkt 2, jeżeli wykaże, że wszystkie organy i osoby uprawnione do działania w jego imieniu lub interesie zachowały należyłą staranność wymaganą w danych okolicznościach w organizacji działalności tego podmiotu oraz w nadzorze nad tą działalnością.

Art. 7. Podmiot zbiorowy podlega odpowiedzialności za czyn zabroniony na zasadach określonych w art. 5 i art. 6 również, gdy:

- 1) zachodzi okoliczność wyłączająca odpowiedzialność karną sprawcy czynu zabronionego, w razie śmierci sprawcy, umorzenia postępowania z powodu niewykrycia sprawcy, a także w przypadku zawieszenia postępowania w sprawie, w której nie można ująć oskarżonego lub oskarżony nie może brać udziału w postępowaniu z powodu choroby psychicznej lub innej ciężkiej choroby;
- 2) czyn zabroniony został popełniony przez działanie lub zaniechanie wielu organów, ich członków lub osób, o których mowa w art. 6 ust. 1 lub 2;
- 3) skład osobowy organu uległ zmianie od chwili popełnienia czynu zabronionego;

- 4) nie ustalono tożsamości osób wskazanych w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1 lub 2 lub osoby, która dopuściła sprawcę do działania.

Art. 8. W zakresie nieuregulowanym niniejszą ustawą do zasad odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony stosuje się przepisy części ogólnej ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1600 i 2077), zwanej dalej „Kodeks karny”.

Rozdział 3

Odpowiedzialność finansowa i odszkodowawcza podmiotów zbiorowych

Art. 9. 1. W razie popełnienia czynu zabronionego, za który podmiot zbiorowy nie ponosi odpowiedzialności, o której mowa w rozdziale 2, a z którego została osiągnięta przez ten podmiot, chociażby pośrednio, korzyść majątkowa o wartości przekraczającej 500 000 zł, sąd może orzec przepadek składników lub praw majątkowych podmiotu zbiorowego w całości lub w części albo ich równowartości, jeżeli podmiot zbiorowy w całości lub w znacznej części służył lub był przeznaczony do popełnienia tego czynu zabronionego lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści.

2. Przepadku, o którym mowa w ust. 1, nie orzeka się, jeżeli:

- 1) wszystkie obowiązane organy i osoby uprawnione do działania w imieniu lub w interesie tego podmiotu lub osoby, o których mowa w art. 6 ust. 1 lub ust. 2, zachowały należyłą staranność wymaganą w danych okolicznościach w organizacji tego podmiotu oraz nadzorze nad jego działalnością;
- 2) byłoby to niewspółmierne do rodzaju i stopnia naruszenia reguł ostrożności, które poprzedziły popełnienie czynu zabronionego przez organ podmiotu zbiorowego lub przez organ lub osobę, o której mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1 pkt 1 i 2;
- 3) byłoby to niewspółmierne dolegliwe wobec osoby, której przysługują prawa majątkowe do podmiotu zbiorowego, w szczególności gdy osoba ta zachowała należyłą staranność wymaganą w danych okolicznościach w nadzorze nad działalnością tego podmiotu;
- 4) szkoda wyrządzona przestępstwem lub wartość osiągniętej korzyści nie jest znaczna wobec rozmiaru działalności podmiotu zbiorowego.

3. Odstępując od orzeczenia przepadku na podstawie ust. 2 pkt 2 lub 3, sąd może orzec nawiązkę na rzecz Skarbu Państwa w wysokości, o której mowa w art. 25 ust. 4.

Art. 10. 1. W razie popełnienia czynu zabronionego, za który podmiot zbiorowy nie ponosi odpowiedzialności, o której mowa w rozdziale 2, a z którego osiągnął, choćby

pośrednio, korzyść majątkową, sąd na wniosek prokuratora, a w postępowaniu sądowym również z urzędu, może zobowiązać ten podmiot zbiorowy do zwrotu uzyskanej korzyści majątkowej lub jej równowartości w całości lub w części na rzecz Skarbu Państwa, pokrzywdzonego lub innej uprawnionej osoby, jeżeli członek organu podmiotu lub osoba, o której mowa w art. 6 ust. 1, wiedział o popełnieniu czynu zabronionego lub z łatwością mogli się dowiedzieć.

2. Prawomocne orzeczenie zobowiązujące do zwrotu uzyskanej korzyści majątkowej lub jej równowartości oraz przepadek lub nawiązka, o których mowa w art. 9, nie są wpisywane do Krajowego Rejestru Karnego.

Rozdział 4

Odpowiedzialność podmiotu zbiorowego związana z działaniami wobec osób sygnalizujących nieprawidłowości

Art. 11. 1. Organy podmiotu zbiorowego, a w szczególności wyznaczony organ podmiotu zbiorowego nadzorujący przestrzeganie zasad i przepisów regulujących działalność podmiotu, lub osoby sprawujące nadzór wewnętrzny podejmują czynności, w ramach przysługujących im uprawnień, mające na celu wyjaśnienie zgłaszanych przez pracownika podmiotu zbiorowego, członka organu, osobę działającą w imieniu lub w interesie podmiotu zbiorowego na podstawie czynności prawnej informacji świadczących o:

- 1) podejrzeniu przygotowania, usiłowania lub popełnienia czynu zabronionego;
- 2) niedopełnieniu obowiązków lub nadużyciu uprawnień przez organy podmiotu zbiorowego lub osoby, o których mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1 lub 2;
- 3) niezachowaniu należytej staranności wymaganej w danych okolicznościach w działaniach organów podmiotu zbiorowego lub osób, o których mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1 lub 2;
- 4) nieprawidłowościach w organizacji działalności podmiotu zbiorowego, które mogłyby prowadzić do popełnienia czynu zabronionego.

2. Organy podmiotu zbiorowego, a w szczególności wyznaczony organ podmiotu zbiorowego nadzorujący przestrzeganie zasad i przepisów regulujących działalność podmiotu, lub osoby sprawujące nadzór wewnętrzny, po otrzymaniu zgłoszenia, o którym mowa w ust. 1, mogą w celu zapobiegania popełnienia czynu zabronionego zbierać i przetwarzać dane osobowe osób, o których mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1, nawet bez ich zgody. Przepisu art. 14 ust. 2 lit. f rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2016/679 z

dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/WE (ogólnego rozporządzenia o ochronie danych) (Dz. Urz. UE L 119 z 04.05.2016, str. 1) nie stosuje się.

3. Organy podmiotu zbiorowego, a w szczególności wyznaczony organ podmiotu zbiorowego nadzorujący przestrzeganie zasad i przepisów regulujących działalność podmiotu, lub osoby sprawujące nadzór wewnętrzny dążą do zapewnienia pracownikom, którzy zgłaszają informacje, o których mowa w ust. 1, ochronę co najmniej przed działaniami o charakterze represyjnym, dyskryminacją lub innymi rodzajami niesprawiedliwego traktowania.

Art. 12. 1. Jeżeli organy podmiotu zbiorowego, a w szczególności wyznaczony organ podmiotu zbiorowego nadzorujący przestrzeganie zasad i przepisów regulujących działalność podmiotu, lub osoby sprawujące nadzór wewnętrzny nie przeprowadziły postępowania wyjaśniającego lub nie usunęły stwierdzonych w ramach tego postępowania nieprawidłowości lub naruszeń, które ułatwiły lub umożliwiły popełnienie czynu zabronionego, sąd, uznając podmiot zbiorowy za odpowiedzialny za czyn zabroniony, może wymierzyć karę pieniężną, o której mowa w art. 15 pkt 1, do górnej granicy zwiększonej dwukrotnie.

2. Przepisu ust. 1 nie stosuje się, jeżeli czyn zabroniony, za który podmiot zbiorowy ponosi odpowiedzialność, został popełniony pomimo usunięcia stwierdzonych nieprawidłowości lub naruszeń, o których mowa w tym ustępie.

Art. 13. 1. Jeżeli w związku ze zgłoszonymi informacjami, o których mowa w art. 11, doszło do naruszenia uprawnień pracowniczych wobec osoby zgłaszającej informacje lub do zakończenia stosunku pracy lub umowy wzajemnej z tą osobą, sąd na wniosek osoby, która zgłosiła te informacje, może orzec:

- 1) przywrócenie jej do pracy,
- 2) odszkodowanie

– jeżeli zgłoszone informacje były zasadne i mogły doprowadzić do zapobieżenia czynowi zabronionemu lub szybszego wykrycia czynu zabronionego.

2. Sąd nie stosuje ust. 1, jeżeli osoba zgłaszająca informacje, o których mowa w art. 11, była sprawcą czynu zabronionego, pozostającego w związku z działalnością podmiotu zbiorowego, chyba że ujawniła podmiotowi zbiorowemu i organowi ścigania wszystkie istotne okoliczności tego czynu.

3. Jeżeli sąd orzeka odszkodowanie w związku z naruszeniem uprawnień pracowniczych lub zakończeniem stosunku pracy, jego wysokość ustala się w sposób określony w przepisach ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2018 r. poz. 917, z późn. zm.³⁾). W uzasadnionych wypadkach sąd może orzec odszkodowanie za cały okres pozostawania bez pracy przez osobę zgłaszającą informację.

Rozdział 5

Kary i środki orzekane wobec podmiotów zbiorowych

Art. 14. Stwierdzając odpowiedzialność podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony, sąd orzeka wobec tego podmiotu karę określoną w art. 15 lub jeden lub więcej środków określonych w art. 16.

Art. 15. Karami orzukanymi wobec podmiotu zbiorowego są:

- 1) kara pieniężna;
- 2) rozwiązanie podmiotu zbiorowego.

Art. 16. Środkami orzukanymi wobec podmiotu zbiorowego są:

- 1) przepadek mienia lub korzyści majątkowych albo ich równowartości;
- 2) zakaz promocji lub reklamy prowadzonej działalności, wytwarzanych lub sprzedawanych wyrobów, świadczonych usług lub udzielanych świadczeń;
- 3) zakaz prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju;
- 4) zakaz korzystania z dotacji, subwencji lub innych form wsparcia finansowego ze środków publicznych;
- 5) zakaz korzystania z pomocy organizacji międzynarodowych, których Rzeczpospolita Polska jest członkiem;
- 6) zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne;
- 7) obowiązek zwrotu na rzecz Skarbu Państwa równowartości wsparcia finansowego środkami publicznymi, otrzymanego od chwili popełnienia czynu zabronionego do chwili wydania orzeczenia w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego;
- 8) podanie wyroku do publicznej wiadomości;
- 9) obowiązek naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę;
- 10) nawiązka;

³⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2018 r. poz. 1000, 1076, 1608, 1629, 2215, 2244, 2245, 2377 i 2432.

11) stałe albo czasowe zamknięcie oddziału podmiotu zbiorowego.

Art. 17. 1. Karę pieniężną orzeka się w wysokości od 30 000 zł do 30 000 000 zł.

2. Jeżeli cele kary, a w szczególności wzgląd na zapewnienie funkcjonowania podmiotu zbiorowego w sposób zgodny z zasadami należytej staranności zostaną spełnione, sąd zamiast kary może orzec środek albo środki, o których mowa w art. 16.

Art. 18. 1. Sąd może orzec karę rozwiązania podmiotu zbiorowego, jeżeli podmiot zbiorowy, ponoszący odpowiedzialność na podstawie art. 5, w całości lub w znacznej części służył do popełnienia czynu zabronionego zagrożonego karą pozbawienia wolności nie niższą niż 5 lat, a jego dalsze funkcjonowanie zagraża bezpieczeństwu obrotu gospodarczego lub gdy uprzednio orzeczono wobec niego karę pieniężną, a orzeczenie innej kary nie jest wystarczające do osiągnięcia jej celów, w szczególności nie zapewni przestrzegania przez podmiot zbiorowy zasad należytej staranności. Sąd orzeka równocześnie o przeniesieniu własności składników lub praw majątkowych podmiotu zbiorowego na rzecz Skarbu Państwa, chyba że podlegają one zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi.

2. Kary rozwiązania podmiotu zbiorowego nie stosuje się, jeżeli do zapewnienia przestrzegania zasad należytej staranności wystarczająca jest kara pieniężna lub środek, o którym mowa w art. 16.

Art. 19. 1. Przepadek mienia lub korzyści majątkowych albo ich równowartości orzeka się, jeżeli:

- 1) mienie lub korzyść pochodzą, chociażby pośrednio, z czynu zabronionego;
- 2) mienie służyło lub było przeznaczone do popełnienia czynu zabronionego.

2. Przepadku, o którym mowa w ust. 1 pkt 1, nie orzeka się, jeżeli mienie lub korzyść majątkowa albo ich równowartość podlegają zwrotowi pokrzywdzonemu lub innemu uprawnionemu podmiotowi lub byłoby to niewspółmierne do wagi czynu zabronionego.

Art. 20. Zakaz promocji lub reklamy prowadzonej działalności, wytwarzanych lub sprzedawanych wyrobów, świadczonych usług lub udzielanych świadczeń oraz zakaz prowadzenia działalności gospodarczej określonego rodzaju można orzec w razie stwierdzenia popełnienia czynu zabronionego w związku z tą działalnością, wytwarzaniem lub sprzedawaniem wyrobów, świadczeniem usług lub udzielaniem świadczeń, jeżeli dalsze jej prowadzenie, ich wytwarzanie, oferowanie, sprzedaż, świadczenie lub udzielanie może zagrażać popełnieniem kolejnego czynu zabronionego lub narażać mienie lub zdrowie innych

osób, zagrażać bezpieczeństwu obrotu gospodarczego lub powodować szkody w środowisku naturalnym.

Art. 21. 1. Zakazy, o których mowa w art. 16 pkt 4–6, lub obowiązek, o którym mowa w art. 16 pkt 7, można orzec, jeżeli popełniono czyn zabroniony przez ustawę jako przestępstwo skarbowe, przestępstwo przeciwko działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego, wymiarowi sprawiedliwości, wiarygodności dokumentów, mieniu, obrotowi gospodarczemu, przestępstwo terrorystyczne lub gdy czyn zabroniony miał związek z nadużyciem zaufania lub wprowadzeniem innej osoby w błąd, lub gdy organizacja podmiotu zbiorowego lub sposób prowadzenia działalności nie daje rękojmi prawidłowego stosowania zakazów, o których mowa w art. 16 pkt 4–6.

2. Sąd może również orzec jeden lub więcej zakazów, o których mowa w art. 16 pkt 4–6, lub obowiązek, o którym mowa w art. 16 pkt 7, jeżeli przemawia za tym społeczne oddziaływanie zakazu lub obowiązku oraz rodzaj i rozmiar negatywnych skutków popełnionego czynu zabronionego.

3. Sąd orzeka jeden lub więcej zakazów, o których mowa w art. 16 pkt 4–6, lub obowiązek, o którym mowa w art. 16 pkt 7, jeżeli popełniono czyn zabroniony przez ustawę jako przestępstwo skarbowe, przestępstwo przeciwko bezpieczeństwu wewnętrznemu lub zewnętrznemu Rzeczypospolitej Polskiej, przestępstwo wyłudzenia poświadczenia nieprawdy od funkcjonariusza publicznego lub innej osoby uprawnionej do wystawienia dokumentu lub jeżeli czyn zabroniony lub działalność podmiotu jest skierowana przeciwko istotnym polskim interesom gospodarczym lub dobremu imieniu Rzeczypospolitej Polskiej, przeciwko polskim urządům lub funkcjonariuszom publicznym, chyba że przeciwko orzeczeniu zakazu lub obowiązku przemawiają szczególne względy, a ponadto podmiot zbiorowy wykaże, że po popełnieniu czynu naprawił szkodę wyrządzoną przestępstwem lub przestępstwem skarbowym, zadośćuczynił pieniężnie za doznaną krzywdę, złożył wyczerpujące wyjaśnienie stanu faktycznego oraz podjął współpracę z organami ścigania, a także podjął środki techniczne, organizacyjne i kadrowe, które są odpowiednie dla zapobiegania dalszym przestępstwom lub przestępstwom skarbowym lub nieprawidłowemu postępowaniu podmiotu zbiorowego.

4. Sąd orzeka zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne, jeżeli popełniono czyn zabroniony przez ustawę jako przestępstwo:

- 1) o którym mowa w art. 165a, art. 181–188, art. 189a, art. 218 § 1a–3, art. 218a–221, art. 228–230a, art. 250a, art. 258, art. 270–296a lub art. 297–309 Kodeksu karnego,

- 2) o charakterze terrorystycznym, o którym mowa w art. 115 § 20 Kodeksu karnego,
- 3) o którym mowa w art. 46 lub art. 48 ustawy z dnia 25 czerwca 2010 r. o sporcie (Dz. U. z 2018 r. poz. 1263 i 1669),
- 4) o którym mowa w art. 9 lub art. 10 ustawy z dnia 15 czerwca 2012 r. o skutkach powierzania wykonywania pracy cudzoziemcom przebywającym wbrew przepisom na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. poz. 769)

– chyba że podmiot zbiorowy wykaze, że po popełnieniu czynu zabronionego naprawił szkodę wyrządzoną przestępstwem lub przestępstwem skarbowym, zadośćuczynił pieniądze za doznaną krzywdę, złożył wyczerpujące wyjaśnienie stanu faktycznego oraz podjął współpracę z organami ścigania, a także podjął środki techniczne, organizacyjne i kadrowe, które są odpowiednie dla zapobieżenia dalszym przestępstwom lub przestępstwom skarbowym lub nieprawidłowej działalności podmiotu zbiorowego.

Art. 22. 1. Zakazy, o których mowa w art. 16 pkt 2–6, orzeka się w latach lub miesiącach, od 6 miesięcy do lat 10.

2. Sąd może po upływie połowy okresu wykonywania środka, o którym mowa w art. 16 pkt 2–6, uznać go za wykonany, jeżeli podmiot zbiorowy wprowadził procedury zapewniające zgodność działalności tego podmiotu z prawem i ocenę ryzyka popełnienia czynu zabronionego w związku z prowadzoną przez ten podmiot działalnością, a działalność podmiotu zbiorowego w okresie wykonywania tego środka uzasadnia przekonanie, że prowadzenie działalności przez ten podmiot nie zagraża ponownym popełnieniem czynu zabronionego.

Art. 23. Sąd może orzec podanie wyroku do publicznej wiadomości, na koszt podmiotu zbiorowego, w określony sposób, jeżeli uzna to za celowe, w szczególności ze względu na społeczne oddziaływanie orzeczenia, o ile nie narusza to interesu pokrzywdzonego.

Art. 24. Sąd może orzec, a na wniosek pokrzywdzonego lub innej osoby uprawnionej orzeka, stosując przepisy prawa cywilnego, obowiązek naprawienia w całości albo w części szkody wyrządzonej czynem zabronionym lub zadośćuczynienie za doznaną krzywdę. Przepisów prawa cywilnego o możliwości zasądzenia renty nie stosuje się.

Art. 25. 1. Sąd orzeka nawiązkę na rzecz pokrzywdzonego, jeżeli niemożliwe lub znacznie utrudnione jest ustalenie wysokości odszkodowania lub zadośćuczynienia.

2. Nawiązkę, o której mowa w ust. 1, można orzec na rzecz Funduszu Pomocy Pokrzywdzonym oraz Pomocy Postpenitencjarnej, jeżeli nie można ustalić osoby pokrzywdzonego.

3. Sąd może orzec nawiązkę na rzecz Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, o którym mowa w art. 400 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799, z późn. zm.⁴⁾), jeżeli popełniono czyn zabroniony przez tę ustawę jako przestępstwo przeciwko środowisku.

4. Nawiązkę orzeka się w wysokości do 5 000 000 zł, chyba że ustawa stanowi inaczej.

Art. 26. Orzeczenie obowiązku naprawienia szkody lub zadośćuczynienia za doznaną krzywdę na podstawie art. 24 lub nawiązki na podstawie art. 25 nie stoi na przeszkodzie dochodzeniu niezaspokojonej części roszczenia w drodze postępowania cywilnego.

Art. 27. Sąd może orzec stałe albo czasowe zamknięcie oddziału podmiotu zbiorowego, który został użyty w całości albo w znacznej części do popełnienia czynu zabronionego. Okres czasowego zamknięcia oddziału podmiotu zbiorowego orzeka się w latach, od roku do lat 5.

Art. 28. 1. Orzekając kary, o których mowa w art. 15, lub środki, o których mowa w art. 16, sąd uwzględnia w szczególności wagę nieprawidłowości w zachowaniu reguł należytej staranności działania, niezachowanych reguł ostrożności, rozmiary korzyści uzyskanej lub możliwej do uzyskania przez podmiot zbiorowy, jego sytuację majątkową, społeczne następstwa ukarania, wpływ ukarania na dalsze funkcjonowanie podmiotu zbiorowego, działania podjęte w ramach podmiotu zbiorowego po popełnieniu czynu zabronionego mające na celu w szczególności wykrycie i ukaranie sprawców, naprawienie szkody oraz zwrot uzyskanej korzyści.

2. Orzekając karę pieniężną lub przepadek, sąd uwzględnia prawomocne orzeczenie o nałożeniu na podmiot zbiorowy odpowiedzialności posiłkowej za karę grzywny lub za środek karny ściągnięcia równowartości pieniężnej przepadku przedmiotów orzeczone wobec osoby, o której mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1 pkt 1, za przestępstwo skarbowe oraz wykonaną ostateczną i prawomocną decyzję o nałożeniu na podmiot zbiorowy administracyjnej kary pieniężnej, o której mowa w art. 189b ustawy z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 2096), jeżeli dotyczy ona tego samego zachowania co czyn zabroniony stanowiący podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

3. Orzekając przepadek korzyści majątkowej lub jej równowartości, sąd uwzględnia prawomocne orzeczenie wydane na podstawie art. 24 § 5 ustawy z dnia 10 września 1999 r. –

⁴⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2018 r. poz. 1356, 1479, 1564, 1590, 1592, 1648, 1722, 2161 i 2533.

Kodeks karny skarbowy (Dz. U. z 2018 r. poz. 1958, 2192, 2193, 2227 i 2354), zwanej dalej „Kodeks karny skarbowy”, nakładające na podmiot zbiorowy obowiązek zwrotu korzyści majątkowej osiągniętej w wyniku przestępstwa osoby, o której mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1 pkt 1.

4. Orzekając środki, o których mowa w art. 16, sąd uwzględnia środki kompensacyjne orzeczone wobec sprawcy czynu stanowiącego podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego oraz środki orzeczone na podstawie art. 44a Kodeksu karnego, art. 91a ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1987 i 2399), zwanej dalej „Kodeks postępowania karnego”, oraz orzeczenie nakazujące zapłatę odszkodowania wydane na podstawie ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, z późn. zm.⁵⁾), zwanej dalej „Kodeks postępowania cywilnego”.

Rozdział 6

Połączenie, podział lub przekształcenie podmiotu zbiorowego

Art. 29. W przypadku połączenia, podziału lub przekształcenia podmiotu zbiorowego odpowiedzialność przewidzianą przez niniejszą ustawę za czyn zabroniony popełniony przed dniem połączenia, podziału lub przekształcenia ponosi podmiot zbiorowy ustalony zgodnie z przepisami niniejszego rozdziału.

Art. 30. W przypadku połączenia podmiotów zbiorowych odpowiedzialność za czyn zabroniony popełniony przed dniem połączenia ponosi podmiot zbiorowy wstępujący w wyniku połączenia w prawa i obowiązki podmiotu zbiorowego podlegającemu połączeniu.

Art. 31. 1. W przypadku podziału podmiotu zbiorowego odpowiedzialność za czyn popełniony przed dniem podziału ponoszą wszystkie podmioty zbiorowe, które przejęły chociażby część praw i obowiązków podmiotu dzielonego.

2. Podmioty, o których mowa w ust. 1, są solidarnie zobowiązane do zapłaty kary pieniężnej lub nawiazki za czyn popełniony przed dniem dokonania połączenia lub podziału. Obowiązek ten jest ograniczony do wielkości majątku przeniesionego, według stanu z chwili przeniesienia, a według cen z chwili orzekania, z uwzględnieniem konieczności uregulowania zobowiązań związanych z przeniesionym majątkiem.

⁵⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2018 r. poz. 1467, 1499, 1544, 1629, 1637, 1693, 2385 i 2432.

Art. 32. W przypadku przekształcenia podmiotu zbiorowego odpowiedzialność za czyn popełniony przed dniem przekształcenia ponosi podmiot zbiorowy powstały w wyniku przekształcenia.

Art. 33. W przypadku przeniesienia własności przedsiębiorstwa podmiotu zbiorowego lub większości jego składników pod tytułem darmym lub za cenę rażąco odbiegającą od wartości rynkowej przedsiębiorstwa lub jego składników nabywca przedsiębiorstwa lub większości jego składników jest solidarnie zobowiązany z podmiotem zbiorowym do zapłaty kary pieniężnej lub nawiązki za czyn popełniony przed dniem dokonania przeniesienia własności.

Art. 34. Odpowiedzialności, o której mowa w art. 30, art. 31 ust. 1 oraz art. 33, nie ponosi podmiot zbiorowy lub nabywca własności przedsiębiorstwa lub większości jego składników, jeżeli organy i osoby uprawnione do działania w imieniu lub w interesie tego podmiotu lub nabywcy oraz osoby, o których mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1, wykazą, że nie posiadały wiedzy o czynie zabronionym będącym podstawą odpowiedzialności i przy zachowaniu należytej staranności nie mogły takiej wiedzy uzyskać, a podmiot zbiorowy nie powstał w celu wykonania połączenia albo podziału.

Rozdział 7

Postępowanie w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego

Oddział 1

Zasady ogólne

Art. 35. 1. Postępowanie w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony prowadzi się, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego stanowiącego podstawę tej odpowiedzialności oraz przemawia za tym interes społeczny.

2. Przy ocenie interesu społecznego bierze się pod uwagę stopień szkodliwości czynu zabronionego, wysokość osiągniętych przez podmiot zbiorowy korzyści, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia w ramach organizacji podmiotu zbiorowego, a także konieczność rozstrzygnięcia sprawy w rozsądnym terminie.

3. Oceny interesu społecznego dokonuje wyłącznie prokurator, podejmując decyzję w przedmiocie zainicjowania postępowania, przedstawienia zarzutów podmiotowi zbiorowemu oraz sposobu zakończenia postępowania.

Art. 36. 1. Postępowania nie wszczyna się, a wszczęte umarza, jeżeli:

- 1) podmiot zbiorowy ma siedzibę za granicą i brak jest możliwości prowadzenia wobec niego postępowania albo skutecznego nałożenia kary lub środka;
- 2) podmiot zbiorowy nie istnieje lub uległ rozwiązaniu, a zastosowania nie mają przepisy rozdziału 6;
- 3) grożące podmiotowi zbiorowemu kara lub środek są niewspółmiernie surowe wobec wagi popełnionego czynu zabronionego, rozmiaru osiągniętej korzyści albo rodzaju i stopnia zawinienia przez organ lub osobę, o której mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1;
- 4) czyn zabroniony został popełniony w związku z korzystaniem z wolności wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji albo z wolności sumienia i religii lub w związku z przekroczeniem granic korzystania z tych wolności.

2. Na postanowienie o odmowie wszczęcia lub postanowienie o umorzeniu postępowania przysługuje osobom i podmiotom wymienionym w art. 306 Kodeksu postępowania karnego zażalenie do prokuratora nadrzędnego w terminie 7 dni od dnia doręczenia postanowienia.

Art. 37. 1. Postępowanie w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony może toczyć się odrębnie albo łącznie z postępowaniem karnym dotyczącym popełnienia czynu zabronionego przez osobę, o której mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1.

2. Postępowanie prowadzi się w formie śledztwa lub dochodzenia, zależnie od formy, w jakiej prowadzono postępowanie o czyn stanowiący podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

Art. 38. 1. Postępowanie prowadzi się z urzędu lub na wniosek.

2. Nie przychyłając się do wniosku o wszczęcie postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, prokurator wydaje postanowienie o niewzględnieniu wniosku. Na postanowienie to zażalenie nie przysługuje.

3. Jeżeli postępowanie ma być prowadzone łącznie z postępowaniem o czyn stanowiący podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, wydaje się postanowienie o łącznym prowadzeniu tych postępowań. Jeżeli postępowanie ma być prowadzone odrębnie, wydaje się postanowienie o wszczęciu postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

4. Odpis postanowienia, o którym mowa w ust. 2 i 3, doręcza się osobie lub instytucji, która złożyła wniosek o wszczęcie postępowania.

Art. 39. 1. Po zakończeniu postępowania przygotowawczego, zależnie od wyniku poczynionych ustaleń i oceny interesu społecznego, prokurator:

- 1) kieruje akt oskarżenia przeciwko podmiotowi zbiorowemu;
- 2) kieruje wniosek retrybucyjny, zwracając się o orzeczenie zwrotu korzyści lub przepadku wobec podmiotu zbiorowego;
- 3) umarza postępowanie karne w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego albo przeciwko podmiotowi zbiorowemu.

2. Akt oskarżenia i postanowienie o umorzeniu postępowania karnego powinny zawierać uzasadnienie, w którym należy wskazać istnienie albo brak przesłanek odpowiedzialności, przewidzianych w art. 5 lub art. 6, oraz związek tych przesłanek z czynem zabronionym albo brak takiego związku.

3. Wniosek retrybucyjny powinien zawierać uzasadnienie, w którym należy wskazać istnienie przesłanek odpowiedzialności finansowej lub odszkodowawczej, przewidzianych w art. 9 lub art. 10.

Art. 40. 1. Sądem właściwym do postępowań prowadzonych na podstawie niniejszej ustawy jest sąd właściwy w przedmiocie odpowiedzialności karnej osób, o których mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1 i 2, dotyczącej popełnienia czynu zabronionego stanowiącego podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

2. Jeżeli postępowanie karne przeciwko osobie, o której mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1 i 2, nie toczy się, do określenia właściwości sądu stosuje się odpowiednio art. 24–39 Kodeksu postępowania karnego w odniesieniu do czynu zabronionego stanowiącego podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

Art. 41. 1. W zakresie nieuregulowanym w niniejszej ustawie do postępowania karnego w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania karnego, z tym że:

- 1) do podmiotu zbiorowego nie stosuje się przepisów, z których treści lub celu wynika, że odnoszą się wyłącznie do osoby fizycznej;
- 2) nie stosuje się przepisów dotyczących uprawnień i obowiązków pokrzywdzonego;
- 3) nie stosuje się przepisów art. 10–13, art. 17 § 1 pkt 4–6 i pkt 8–10, art. 18, art. 21, art. 23, art. 23a, art. 55, art. 59–61, art. 175, art. 176, art. 300, art. 303–305, art. 306 § 1, art. 313 § 1, art. 324, art. 374 § 1a, art. 414, a także przepisów rozdziału 54a, rozdziału 55 oraz rozdziałów 57–60.

2. Prawomocne orzeczenie stwierdzające, że nie popełniono czynu zabronionego stanowiącego podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego lub że czyn ten nie zawierał znamion przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, stanowi podstawę do wznowienia postępowania przeciwko podmiotowi zbiorowemu, który prawomocnym wyrokiem sądu został uznany za odpowiedzialny za ten czyn lub który na mocy prawomocnego postanowienia sądu poniósł odpowiedzialność finansową lub odszkodowawczą.

3. Do wykonania orzeczeń wydanych na podstawie niniejszej ustawy stosuje się odpowiednio przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz. U. z 2018 r. poz. 652, 1010, 1387 i 2432). Wykonanie kary rozwiązania podmiotu zbiorowego w zakresie orzeczonego równocześnie przeniesienia własności składników lub praw majątkowych podmiotu zbiorowego na rzecz Skarbu Państwa prowadzi naczelnik urzędu skarbowego według przepisów o postępowaniu egzekucyjnym w administracji. Odpowiedzialność Skarbu Państwa jest ograniczona wyłącznie do wysokości składników mienia podmiotu zbiorowego przejętych nieodpłatnie przez Skarb Państwa.

4. Stosunki pracy, których stroną jest podmiot zbiorowy, wygasają z mocy prawa z chwilą uprawomocnienia się orzeczenia o rozwiązaniu podmiotu zbiorowego.

5. Osobie, której stosunek pracy wygasł na podstawie ust. 4, przysługuje odszkodowanie w wysokości wynagrodzenia za czas odpowiadający przysługującemu jej okresowi wypowiedzenia.

6. Wierzyciel podmiotu zbiorowego może dochodzić zaspokojenia roszczeń przez Skarb Państwa w granicach odpowiedzialności, o której mowa w ust. 3, chyba że sąd, orzekając o odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, stwierdził, że to w związku z działaniem lub zaniechaniem tego wierzyciela podmiot zbiorowy ponosi odpowiedzialność.

7. W przypadku niemożności pełnego zaspokojenia roszczeń wynikających ze stosunku pracy, w tym roszczenia, o którym mowa w ust. 5, w związku z ograniczeniem odpowiedzialności Skarbu Państwa, o którym mowa w ust. 3, wierzyciele mogą dochodzić tych roszczeń na zasadach określonych w ustawie z dnia 13 lipca 2006 r. o ochronie roszczeń pracowniczych w razie niewypłacalności pracodawcy (Dz. U. z 2018 r. poz. 1433 i 2192). Niemożność zaspokojenia tych roszczeń przez Skarb Państwa jest równoznaczna z niewypłacalnością pracodawcy w rozumieniu art. 2 ust. 1 ustawy, o której mowa w zdaniu pierwszym.

8. Prawomocne orzeczenie o rozwiązaniu podmiotu zbiorowego stanowi podstawę do zarządzenia jego wykreślenia z właściwego rejestru.

Oddział 2

Przebieg postępowania

Art. 42. 1. Jeżeli dowody zgromadzone w toku postępowania w sprawie uzasadniają dostatecznie podejrzenie, że spełnione zostały przesłanki odpowiedzialności za czyn zabroniony, oraz jeżeli przemawia za tym interes społeczny, sporządza się postanowienie o przedstawieniu zarzutów podmiotowi zbiorowemu.

2. W postanowieniu o przedstawieniu zarzutów wskazuje się przesłankę odpowiedzialności, o której mowa w art. 5, art. 6 lub art. 7, oraz pozostający w związku z tą przesłanką czyn zabroniony, stanowiący podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

3. Postanowienie o przedstawieniu zarzutów doręcza się przedstawicielowi i obrońcy podmiotu zbiorowego.

4. Jeżeli podmiot zbiorowy nie zgłosił przedstawiciela, należy przesłuchać osobę uprawnioną do działania w jego imieniu, umożliwiając jej zajęcie stanowiska wobec zarzutu i przedstawienie argumentów na obronę tego podmiotu.

5. Oceny interesu społecznego dokonuje wyłącznie prokurator, wydając postanowienie o przedstawieniu zarzutów podmiotowi zbiorowemu.

Art. 43. 1. Podmiot zbiorowy, w stosunku do którego wydano postanowienie o przedstawieniu zarzutów, ma obowiązek informować organ prowadzący postępowanie o wszelkiej zmianie siedziby, statutu, umowy regulującej organizację podmiotu zbiorowego, o ustanowieniu lub wygaśnięciu prokury, o czynnościach prawnych, których przedmiotem jest zbycie prowadzonego przez podmiot zbiorowy przedsiębiorstwa lub ustanowienie na nim ograniczonego prawa rzeczowego, o zbyciu akcji lub udziałów w kapitale podmiotu zbiorowego oraz ustanowieniu na nich ograniczonych praw rzeczowych, o obniżeniu kapitału zakładowego, o zamiarze połączenia lub przekształcenia podmiotu lub o zbyciu należącej do niego nieruchomości.

2. Czynności wymienione w ust. 1, dokonane bez poinformowania organu prowadzącego postępowanie nie później niż na 14 dni przed ich dokonaniem, są nieważne.

3. Do postępowania o stwierdzenie nieważności czynności prawnej lub uchwały stosuje się odpowiednio przepisy Kodeksu postępowania cywilnego.

Art. 44. 1. Akt oskarżenia powinien zawierać firmę lub nazwę podmiotu zbiorowego, jego siedzibę oraz imię i nazwisko jego przedstawiciela, o ile został zgłoszony, a także elementy wskazane w art. 332 § 1 pkt 2–5 Kodeksu postępowania karnego.

2. Po zwięzłym przedstawieniu zarzutów sąd przesłuchuje przedstawiciela podmiotu zbiorowego, o ile stawił się na rozprawę. Jeżeli przedstawiciel podmiotu zbiorowego nie jest oskarżonym, sąd przesłuchuje go w charakterze świadka. Przedstawiciel podmiotu zbiorowego może odmówić odpowiedzi na pytania, jeżeli odpowiedź mogłaby narazić jego lub podmiot zbiorowy na odpowiedzialność karną.

3. Jeżeli postępowanie jest prowadzone łącznie z postępowaniem karnym przeciwko sprawcy czynu zabronionego, przedstawiciel i obrońca podmiotu zbiorowego zadają pytania i zabierają głos po zamknięciu przewodu sądowego przed obrońcą oskarżonego i oskarżonym.

Art. 45. Sąd orzeka wyrokiem, uznając podmiot zbiorowy za odpowiedzialny za czyn zabroniony, albo postanowieniem, umarzając postępowanie. Przepisu art. 414 Kodeksu postępowania karnego nie stosuje się.

Oddział 3

Postępowanie w sprawie odpowiedzialności finansowej i odszkodowawczej podmiotu zbiorowego

Art. 46. 1. Jeżeli dowody zgromadzone w trakcie trwającego postępowania karnego lub postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego wskazują, że podmiot zbiorowy nie ponosi odpowiedzialności na podstawie art. 5 lub art. 6, lecz spełnione zostały przesłanki, o których mowa w art. 9 lub art. 10, prokurator kieruje wnioskiem retrybucyjny.

2. Odpis wyroku retrybucyjnego doręcza się podmiotowi zbiorowemu, a także pokrzywdzonemu, któremu, zgodnie z wnioskiem, ma być zwrócona osiągnięta przez podmiot zbiorowy korzyść majątkowa lub jej równowartość.

Art. 47. Prokurator może złożyć wniosek retrybucyjny:

- 1) po zakończeniu postępowania przygotowawczego w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego;
- 2) w postępowaniu karnym przeciwko osobie, o której mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2 lub art. 6 ust. 1 i 2;
- 3) w prowadzonym przed sądem postępowaniu w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego określonej w rozdziale 2, jeżeli wyniki poczynionych ustaleń wskazują, że podmiot nie ponosi tej odpowiedzialności, lecz powinien ponieść odpowiedzialność finansową lub odszkodowawczą;
- 4) w postępowaniu w sprawie odpowiedzialności innego podmiotu zbiorowego.

Art. 48. 1. O odpowiedzialności finansowej i odszkodowawczej podmiotu zbiorowego sąd orzeka postanowieniem, rozpoznając wniosek retrybucyjny prokuratora, a w postępowaniu sądowym również z urzędu.

2. Na postanowienie, o którym mowa w ust. 1, przysługuje zażalenie.

3. Sąd rozpoznaje sprawę na posiedzeniu, w którym może wziąć udział prokurator, przedstawiciel podmiotu zbiorowego, obrońca, a za zgodą lub na polecenie sądu również pokrzywdzony.

Oddział 4

Strony, przedstawiciel i obrońca

Art. 49. 1. W postępowaniu przygotowawczym w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego stroną jest wyłącznie ten podmiot.

2. W postępowaniu sądowym w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego stronami są wyłącznie podmiot zbiorowy i prokurator.

Art. 50. 1. Pokrzywdzony może składać wnioski dowodowe również na etapie postępowania sądowego.

2. Pokrzywdzony przed zamknięciem przewodu sądowego może złożyć wniosek o wymierzenie podmiotowi zbiorowemu określonej kary lub o orzeczenie wobec tego podmiotu określonego środka.

3. Pokrzywdzony może zająć stanowisko wobec wniosku retrybucyjnego. Stanowisko składa się na piśmie, chyba że za zgodą sądu pokrzywdzony przedstawi je ustnie na posiedzeniu.

Art. 51. 1. Podmiot zbiorowy może być reprezentowany w postępowaniu przez swojego przedstawiciela.

2. Podmiot zbiorowy zgłasza udział przedstawiciela w formie pisemnej do czasu zamknięcia przewodu sądowego w pierwszej instancji.

3. Podmiot zbiorowy albo jego przedstawiciel może ustanowić dla tego podmiotu obrońcę.

Art. 52. 1. Przedstawicielem podmiotu zbiorowego może być osoba fizyczna uprawniona do jego reprezentowania na mocy ustawy, statutu lub umowy określającej organizację podmiotu zbiorowego.

2. Sąd, a w postępowaniu przygotowawczym prokurator może odmówić zgody na udział w postępowaniu przedstawicielowi, któremu przedstawiono zarzut popełnienia czynu stanowiącego podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, jeżeli interesy tego podmiotu pozostają w sprzeczności z interesami tego przedstawiciela lub jeśli może to zakłócić prawidłowy przebieg postępowania prowadzonego na podstawie niniejszej ustawy albo postępowania o czyn stanowiący podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

Art. 53. Jeżeli w organie podmiotu zbiorowego zachodzą braki uniemożliwiające jego reprezentację, brak jest osób uprawnionych do jego reprezentowania lub podmiot zbiorowy nie może być prawidłowo reprezentowany w postępowaniu toczącym się na podstawie niniejszej ustawy w związku z brakiem zgody organu podmiotu zbiorowego na udział w postępowaniu przedstawiciela tego podmiotu, sąd na wniosek prokuratora może ustanowić kuratora dla podmiotu zbiorowego.

Art. 54. 1. Przedstawiciela podmiotu zbiorowego przesłuchuje się w charakterze świadka, chyba że w tym samym postępowaniu jest on podejrzanym.

2. Przedstawiciel podmiotu zbiorowego może odmówić składania zeznań lub odmówić odpowiedzi na pytania, jeżeli odpowiedź mogłaby narazić jego lub podmiot zbiorowy na odpowiedzialność karną albo odpowiedzialność określoną w rozdziale 2.

Art. 55. 1. Do przedstawiciela podmiotu zbiorowego stosuje się odpowiednio przepisy art. 72 i art. 75 Kodeksu postępowania karnego.

2. W postępowaniu sądowym, po zgłoszeniu w nim udziału przedstawiciela podmiotu zbiorowego, podmiotowi temu przysługują uprawnienia określone w art. 156 § 1 i 2–6, art. 167, art. 171 § 2, art. 341 § 1, art. 343 § 5, art. 343a, art. 350 § 2 pkt 2, art. 352, art. 396 § 3, art. 406, art. 422 § 1, art. 423 § 2, art. 425, art. 444, art. 457 § 2 i art. 459 Kodeksu postępowania karnego.

3. W przypadku skorzystania z uprawnienia określonego w art. 171 § 2 lub art. 406 § 1 Kodeksu postępowania karnego przedstawiciel podmiotu zbiorowego może, uwzględniając odpowiednio kolejność wskazaną w art. 370 § 1 oraz w art. 406 § 1 tego Kodeksu, zadawać pytania stronom lub zabrać głos po zamknięciu przewodu sądowego przed wystąpieniem obrońcy oskarżonego.

Oddział 5

Zarząd przymusowy

Art. 56. 1. W celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, zapobiegnięcia popełnieniu nowego przestępstwa lub przestępstwa skarbowego lub w celu zabezpieczenia wykonania kar, o których mowa w art. 15, lub środków, o których mowa w art. 16, obowiązku zwrotu korzyści lub równowartości korzyści oraz kosztów sądowych, które mogą być orzeczone, można wobec tego podmiotu zastosować zarząd przymusowy.

2. Zarząd przymusowy stosuje się na zasadach określonych w art. 292a Kodeksu postępowania karnego.

3. Zarząd przymusowy w celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania orzeka się, jeżeli zachodzi duże prawdopodobieństwo popełnienia czynu zabronionego w związku z działalnością podmiotu zbiorowego, a jego działalność mogłaby spowodować popełnienie kolejnego czynu zabronionego, wyrządzić szkodę Skarbowi Państwa lub innej osobie lub utrudniałaby prowadzenie postępowania karnego lub postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

4. Zarządu przymusowego, o którym mowa w ust. 3, nie stosuje się, jeżeli jest wystarczający inny środek zapobiegawczy.

5. Zarząd przymusowy w celu zabezpieczenia wykonania orzeczonych wobec podmiotu zbiorowego kar lub środków, o których mowa w art. 15 i art. 16, obowiązku zwrotu korzyści lub równowartości korzyści orzeka się, jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie tych orzeczeń będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione.

6. Zarządu przymusowego, o którym mowa w ust. 5, nie stosuje się, jeżeli jest wystarczający inny sposób zabezpieczenia majątkowego.

7. Zarządzając podmiotem zbiorowym zarządca przymusowy zachowuje należytą staranność. Zarządca przymusowy nie może dokonać zmiany podstawowego przedmiotu działalności przedsiębiorstwa podmiotu zbiorowego ani dokonać likwidacji tego przedsiębiorstwa.

Oddział 6

Środki zapobiegawcze

Art. 57. W celu zabezpieczenia prawidłowego toku postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, zapobiegnięcia popełnieniu nowego przestępstwa

lub przestępstwa skarbowego można wobec tego podmiotu zastosować następujące środki zapobiegawcze:

- 1) zakaz promocji i reklamy;
- 2) zakaz zawierania umów określonego rodzaju;
- 3) zakaz prowadzenia określonej działalności;
- 4) zakaz obciążania, na czas postępowania, bez zgody sądu, swojego majątku lub zbywania bez takiej zgody określonych przez sąd składników majątkowych;
- 5) zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne na czas trwania postępowania;
- 6) wstrzymanie wypłat dotacji lub subwencji, lub innych form wsparcia finansowego ze środków publicznych;
- 7) zakaz łączenia się, podziału lub przekształcania się podmiotu zbiorowego.

Art. 58. Środki zapobiegawcze orzeka się, jeżeli zachodzi duże prawdopodobieństwo wyczerpania przez działanie lub zaniechanie organu podmiotu zbiorowego lub członka tego organu lub osobę, o której mowa w art. 6 ust. 1 i 2, w związku z prowadzoną przez ten podmiot działalnością, znamion czynu zabronionego lub jeżeli działalność podmiotu zbiorowego mogłaby spowodować popełnienie kolejnego czynu zabronionego, wyrządzić szkodę Skarbowi Państwa lub innej osobie lub utrudniałaby prowadzenie postępowania karnego lub postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

Art. 59. 1. W postępowaniu przygotowawczym postanowienie o zastosowaniu jednego lub kilku środków zapobiegawczych, o których mowa w art. 57, wydaje prokurator.

2. Postanowienie podlega zatwierdzeniu przez sąd. Sąd może postanowić również o zmianie zastosowanego przez prokuratora środka zapobiegawczego.

3. Po wydaniu postanowienia, o którym mowa w ust. 1, prokurator najpóźniej w terminie 7 dni występuje do sądu o jego zatwierdzenie. W przedmiocie zatwierdzenia lub zmiany środka zapobiegawczego sąd rozstrzyga w terminie 7 dni od dnia przekazania mu postanowienia prokuratora.

4. Z chwilą uprawomocnienia się postanowienia sądu o odmowie zatwierdzenia postanowienia, o którym mowa w ust. 1, następuje uchylenie środka.

5. W przedmiocie zatwierdzenia postanowienia, o którym mowa w ust. 1, orzeka na wniosek prokuratora w postępowaniu przygotowawczym sąd rejonowy, w którego okręgu prowadzi się postępowanie, a po wniesieniu aktu oskarżenia w przedmiocie tego zatwierdzenia orzeka sąd, przed którym sprawa się toczy.

6. Po wniesieniu aktu oskarżenia postanowienie o zastosowaniu jednego lub kilku środków zapobiegawczych, o których mowa w art. 57, wydaje sąd, przed którym sprawa się toczy.

7. Na postanowienie sądu w przedmiocie zatwierdzenia postanowienia, o którym mowa w ust. 1 i 6, lub postanowienia w przedmiocie zmiany zastosowanego środka zapobiegawczego stronom przysługuje zażalenie.

8. W przypadku zastosowania środka zapobiegawczego, o którym mowa w art. 57 pkt 4, sąd lub prokurator mogą zarządzić sporządzenie przez komornika spisu składników majątku i praw majątkowych podmiotu zbiorowego.

Art. 60. Czynności prawne dokonane wbrew orzeczonym środkom zapobiegawczym są nieważne.

Oddział 7

Zabezpieczenie majątkowe

Art. 61. 1. Zabezpieczenie majątkowe na mieniu podmiotu zbiorowego można ustanowić na poczet:

- 1) kar i środków, o których mowa w art. 15 i art. 16,
- 2) obowiązku zwrotu korzyści lub jej równowartości,
- 3) kosztów sądowych

– jeżeli zachodzi uzasadniona obawa, że bez takiego zabezpieczenia wykonanie orzeczenia w zakresie kar i środków, o których mowa w art. 15 i art. 16, obowiązku zwrotu korzyści lub równowartości korzyści oraz kosztów sądowych będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione.

2. Zabezpieczenie majątkowe stosuje się na zasadach określonych w art. 292 Kodeksu postępowania karnego.

Oddział 8

Zaniechanie ukarania podmiotu zbiorowego i dobrowolne poddanie się odpowiedzialności przez podmiot zbiorowy

Art. 62. 1. Nie podlega odpowiedzialności w związku z czynem zabronionym zagrożonym karą pozbawienia wolności do lat 5 podmiot zbiorowy, który po popełnieniu czynu zabronionego zawiadomił o tym organ powołany do ścigania, ujawniając istotne okoliczności tego czynu, w szczególności osoby lub inne podmioty zbiorowe uczestniczące w jego popełnieniu.

2. Przepis ust. 1 stosuje się tylko wtedy, gdy w terminie wyznaczonym przez uprawniony organ postępowania przygotowawczego naprawiono wyrządzoną szkodę, zwrócono korzyść pochodzącą z czynu zabronionego lub jej równowartość, uprawniony organ wyraził zgodę na przepadek mienia lub korzyści majątkowych, a w razie niemożności złożenia mienia lub korzyści majątkowych – uiszczono ich równowartość pieniężną lub uiszczono w całości wymagalną należność publicznoprawną uszczuploną popełnionym czynem zabronionym.

3. Zawiadomienie powinno być złożone na piśmie albo przekazane ustnie do protokołu.

4. Zawiadomienie jest bezskuteczne, jeżeli zostało złożone:

- 1) w czasie, kiedy organ ścigania miał już wyraźnie udokumentowaną wiadomość o popełnieniu czynu, o którym mowa w ust. 1;
- 2) po rozpoczęciu przez uprawniony organ postępowania przygotowawczego czynności służbowej, w szczególności przeszukania, czynności sprawdzającej lub kontroli zmierzającej do ujawnienia przestępstwa skarbowego lub wykroczenia skarbowego, chyba że czynność ta nie dostarczyła podstaw do wszczęcia postępowania o ten czyn zabroniony.

5. Przepisu ust. 1 nie stosuje się jeżeli:

- 1) podmiot w całości lub w znacznej części służył lub był przeznaczony do popełnienia czynu zabronionego lub ukrycia osiągniętej z niego korzyści;
- 2) czyn zabroniony został popełniony umyślnie przez członków organów podmiotu zbiorowego w celu osiągnięcia przez niego korzyści.

Art. 63. 1. Prokurator może zaniechać przeprowadzenia dalszych czynności i zamiast z aktem oskarżenia wystąpić do sądu z wnioskiem o udzielenie podmiotowi zbiorowemu zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, o ile okoliczności czynu nie budzą wątpliwości, cele postępowania zostaną osiągnięte pomimo nieprzeprowadzenia postępowania w całości, a ponadto podmiot zbiorowy:

- 1) ujawnił organowi prowadzącemu postępowanie przygotowawcze informacje dotyczące osób uczestniczących w popełnieniu czynu zabronionego oraz istotne okoliczności dotyczące jego popełnienia;
- 2) uiszczył kwotę stanowiącą równowartość szkody wyrządzonej czynem zabronionym; w uzasadnionych przypadkach, mając na uwadze w szczególności rozmiar szkody oraz rodzaj i stopień naruszonych przez podmiot zbiorowy reguł ostrożności, uiszczona przez ten podmiot kwota może być niższa, nie mniej jednak niż o połowę;

- 3) uiścić kwotę odpowiadającą co najmniej najniższej karze pieniężnej grożącej za czyn zabroniony, lecz nie większą niż 3 000 000 zł;
- 4) wyraził zgodę na przepadek mienia lub korzyści majątkowych, a w razie niemożności złożenia mienia lub korzyści majątkowych – uiścić ich równowartość pieniężną;
- 5) uiścić równowartość kosztów postępowania.

2. Wystąpienie z wnioskiem, o którym mowa w ust. 1, jest niedopuszczalne wobec podmiotu zbiorowego, w stosunku do którego uprzednio zapadł wyrok skazujący na podstawie niniejszej ustawy.

Art. 64. 1. Sąd, udzielając podmiotowi zbiorowemu zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, orzeka:

- 1) tytułem kary pieniężnej kwotę uiszczoną przez podmiot zbiorowy;
- 2) tytułem obowiązku naprawienia szkody kwotę uiszczoną przez podmiot zbiorowy;
- 3) przepadek mienia lub korzyści majątkowych tylko w takich granicach, w jakich podmiot zbiorowy wyraził na to zgodę, a w razie niemożności ich złożenia – uiścić ich równowartość pieniężną.

2. Prawomocny wyrok o zezwoleniu na dobrowolne podanie się odpowiedzialności nie podlega wpisowi do Krajowego Rejestru Karnego.

Rozdział 8

Zmiany w przepisach obowiązujących

Art. 65. W ustawie z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, z późn. zm.⁶⁾) wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w art. 477² § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Uznając wypowiedzenie umowy o pracę za bezskuteczne lub orzekając o przywróceniu do pracy, sąd na wniosek pracownika może w wyroku nałożyć na pracodawcę obowiązek dalszego zatrudniania pracownika do czasu prawomocnego rozpoznania sprawy.”;

- 2) po art. 755 dodaje się art. 755¹ w brzmieniu:

„Art. 755¹. § 1. W sprawach z zakresu prawa pracy, w których pracownik podlegający szczególnej ochronie przed rozwiązaniem stosunku pracy za

⁶⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2018 r. poz. 1467, 1499, 1544, 1629, 1637, 1693, 2385 i 2432.

wypowiedzeniem lub bez wypowiedzenia dochodzi roszczenia o uznanie wypowiedzenia stosunku pracy za bezskuteczne lub o przywrócenie do pracy, sąd na wniosek uprawnionego może na każdym etapie postępowania udzielić zabezpieczenia poprzez nakazanie dalszego zatrudniania go przez pracodawcę do czasu prawomocnego zakończenia postępowania. W sprawach tych podstawą zabezpieczenia jest jedynie uprawdopodobnienie istnienia roszczenia. Udzielenia zabezpieczenia sąd może odmówić wyłącznie wtedy, gdy roszczenie jest mało prawdopodobne. Sąd uchyla postanowienie o udzieleniu zabezpieczenia, o ile obowiązany wykaże wysokie prawdopodobieństwo bezzasadności roszczenia.

§ 2. W sprawach, o których mowa w § 1, sąd nadaje klauzulę wykonalności i doręcza obowiązkanemu postanowienie z urzędu.

§ 3. Przepis art. 756² stosuje się odpowiednio.”.

Art. 66. W ustawie z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. z 2018 r. poz. 986 i 1544) w art. 21a po pkt 4 kropkę zastępuje się średnikiem i dodaje się pkt 5 w brzmieniu:

„5) w odniesieniu do podmiotów podlegających wpisowi lub wpisanych do Rejestru – informacje o orzeczonych wobec tych podmiotów karach, o których mowa w art. 15 pkt 2 ustawy z dnia ... o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. poz. ...), środkach, o których mowa w art. 16 pkt 2–6 i 11 tej ustawy, zarządzie przymusowym, o którym mowa w art. 56 tej ustawy, oraz środkach zapobiegawczych, o których mowa w art. 57 tej ustawy.”.

Art. 67. W ustawie z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1218 i 1544) wprowadza się następujące zmiany:

1) w art. 1 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„3. W Rejestrze gromadzi się również dane o podmiotach zbiorowych, wobec których prawomocnie orzeczono karę, o której mowa w art. 15 ustawy z dnia ... o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. poz. ...), lub środek, o którym mowa w art. 16 tej ustawy.”;

2) w art. 4 w ust. 1 w pkt 6 lit. c otrzymuje brzmienie:

„c) podmiotów zbiorowych, jeżeli czyn zabroniony stanowiący podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego został popełniony na szkodę interesów finansowych Wspólnot Europejskich;”;

- 3) w art. 12:
- a) w ust. 1a pkt 4–5a otrzymują brzmienie:
 - „4) orzeczoną karę, o której mowa w art. 15 ustawy z dnia ... o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, lub środek, o którym mowa w art. 16 tej ustawy;
 - 5) kwalifikację prawną czynu zabronionego stanowiącego podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego;
 - 5a) informację, że czyn zabroniony stanowiący podstawę odpowiedzialności podmiotu zbiorowego został popełniony na szkodę interesów finansowych Wspólnot Europejskich;”
 - b) w ust. 2a pkt 1 i 2 otrzymują brzmienie:
 - „1) wykonaniu kary, o której mowa w art. 15 ustawy z dnia ... o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary, lub środka, o którym mowa w art. 16 tej ustawy;
 - 2) zatarciu orzeczenia stwierdzającego odpowiedzialność podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony pod groźbą kary w drodze ułaskawienia;”
- 4) w art. 13 pkt 4 otrzymuje brzmienie:
- „4) kart rejestracyjnych i zawiadomień, zawierających informacje o podmiotach zbiorowych podlegających odpowiedzialności na podstawie przepisów rozdziału 2 ustawy z dnia ... o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary.”;
- 5) w art. 14 w ust. 1 po pkt 5 kropkę zastępuje się średnikiem i dodaje się pkt 6 w brzmieniu:
- „6) likwidacji podmiotu zbiorowego.”.

Art. 68. W ustawie z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1577 oraz z 2018 r. poz. 398, 650, 1544, 2219 i 2244) w art. 18 § 2 otrzymuje brzmienie:

„§ 2. Nie może być członkiem zarządu, rady nadzorczej, komisji rewizyjnej, likwidatorem albo prokurentem osoba, która została skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwa określone w art. 229–230a i w przepisach rozdziałów XXXIII–XXXVII Kodeksu karnego oraz w art. 585, art. 587, art. 590 i art. 591 ustawy.”.

Art. 69. W ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799, z późn. zm.⁷⁾) w art. 401 w ust. 7 pkt 14 otrzymuje brzmienie:

„14) wpływy z nawiązek orzekanych na podstawie:

- a) art. 47 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1600 i 2077),
- b) art. 25 ust. 3 ustawy z dnia ... o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. poz. ...).”.

Art. 70. W ustawie z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1986 i 2215) w art. 24 w ust. 1 pkt 21 otrzymuje brzmienie:

„21) wykonawcę będącego podmiotem zbiorowym, wobec którego sąd orzekł zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne na podstawie ustawy z dnia ... o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. poz. ...);”.

Art. 71. W ustawie z dnia 21 października 2016 r. o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi (Dz. U. poz. 1920 oraz z 2018 r. poz. 1669 i 1693) w art. 32 w ust. 1 pkt 9 otrzymuje brzmienie:

„9) będącego podmiotem zbiorowym, wobec którego sąd orzekł zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne na podstawie ustawy z dnia ... o odpowiedzialności karnej podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. poz. ...);”.

Rozdział 9

Przepisy przejściowe i końcowe

Art. 72. 1. Do odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione, o których mowa w art. 16 ustawy uchylanej w art. 74, popełnionych przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, stosuje się przepisy wprowadzane niniejszą ustawą pod warunkiem równoczesnego spełnienia przesłanek odpowiedzialności określonych w art. 3 ustawy uchylanej w art. 74. Jeżeli jednak przepisy ustawy uchylanej w art. 74 są względniejsze dla podmiotu zbiorowego, stosuje się te przepisy z wyjątkiem art. 4 ustawy uchylanej.

2. Przepisu ust. 1 zdanie drugie nie stosuje się do odpowiedzialności finansowej i odszkodowawczej podmiotów zbiorowych, określonej w art. 9 i 10 niniejszej ustawy. Do

⁷⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. poz. 1356, 1479, 1564, 1590, 1592, 1648, 1722, 2161 i 2533.

odpowiedzialności finansowej i odszkodowawczej podmiotu zbiorowego w związku z czynami zabronionymi popełnionymi przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy stosuje się przepisy wprowadzane niniejszą ustawą. Postępowania wszczęte przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy na podstawie ustawy uchylanej w art. 74 toczą się na podstawie tej ustawy do prawomocnego zakończenia postępowania.

Art. 73. Dotychczasowe przepisy wykonawcze wydane na podstawie art. 12 ust. 3 i art. 21 ustawy zmienianej w art. 67 zachowują moc do dnia wejścia w życie przepisów wykonawczych wydanych na podstawie art. 12 ust. 3 i art. 21 ustawy zmienianej w art. 67, nie dłużej jednak niż przez okres 12 miesięcy od dnia wejścia w życie niniejszej ustawy.

Art. 74. Traci moc ustawa z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (Dz. U. z 2018 r. poz. 703 i 1277).

Art. 75. Ustawa wchodzi w życie po upływie 6 miesięcy od dnia ogłoszenia.

UZASADNIENIE

1. Potrzeba i cel przyjęcia ustawy

Rozwiązania przyjęte w projektowanej ustawie o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych zmierzają do zwiększenia efektywności narzędzi służących do wymierzenia sankcji podmiotom zbiorowym, zwłaszcza w przypadku zwalczania poważnej przestępczości gospodarczej i skarbowej.

Potrzebę realizacji powyższego celu uzasadnia dotychczasowa praktyka, która wskazuje na znikomą efektywność przyjętego obecnie ustroju odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, na co wskazują następujące fakty.

W chwili obecnej liczba spraw prowadzonych wobec podmiotów zbiorowych jest niewielka. W 2017 r. do sądów wpłynęło 14 spraw, w 2016 r. – 25 spraw, w 2015 r. – 14 spraw, w 2014 r. – 31 spraw, w 2013 r. – 26 spraw. Przeprowadzone analizy wskazują na nieznaczną wysokość kar nakładanych w trybie ustawy, co może wskazywać na to, że jest ona używana głównie wobec małych podmiotów zbiorowych. Wypacza to koncepcję odpowiedzialności osób prawnych i prowadzi do wniosku, iż przyjęty w Polsce model nie sprawdził się.

Efektywność regulacji odnoszących się do odpowiedzialności osób prawnych (podmiotów zbiorowych) ma istotne znaczenie z uwagi na zobowiązania międzynarodowe wynikające z wiążących Polskę instrumentów prawnych Unii Europejskiej, Rady Europy i Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Instrumenty te, niezależnie od szczegółowego merytorycznego zakresu każdego z nich, przewidują obowiązek wprowadzenia sprawnie funkcjonującego systemu odpowiedzialności osób prawnych i zapewnienia, by osoby prawne podlegały skutecznym i odstrasającym sankcjom, proporcjonalnym do wagi popełnionych przestępstw.

2. Obecny stan w zakresie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione

Na gruncie obecnie obowiązujących unormowań szeroko rozumianej odpowiedzialności represyjnej podlegają nie tylko osoby fizyczne, lecz także podmioty zbiorowe. Zasadnicza różnica pomiędzy obecnie funkcjonującymi rodzajami odpowiedzialności polega na tym, że osoby fizyczne odpowiadają za własne czyny – najczęściej za samodzielną

realizację znamion czynu zabronionego określonych w ustawie karnej, natomiast podmioty zbiorowe odpowiadają nie za własne czyny, ale za czyny zabronione popełnione przez osoby fizyczne.

Ocenę obecnego stanu prawnego rozpocząć należy od przedstawienia pojęcia podmiotu zbiorowego. Zgodnie z obowiązującą ustawą, podmiotem zbiorowym jest osoba prawna oraz jednostka organizacyjna niemająca osobowości prawnej. Z powyższego wyliczenia jest wyłączony Skarb Państwa, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki, a także organy państwowe i samorządu terytorialnego. Obecnie obowiązujące unormowania wykazują również, pośród podmiotów zbiorowych podlegających sankcjom, m.in. spółkę handlową z udziałem Skarbu Państwa, jednostki samorządu terytorialnego lub związki takich jednostek, a także spółka kapitałowa w organizacji oraz zagraniczną jednostkę organizacyjną.

Poza określeniem zakresu podmiotów ponoszących odpowiedzialność obowiązująca ustawa zawiera również postanowienia statuujące podstawowe warunki ponoszenia odpowiedzialności. W pierwszej kolejności należy zauważyć, że na gruncie obecnie obowiązujących rozwiązań prawnych do przypisania odpowiedzialności podmiotowi zbiorowemu za czyn zabroniony jest niezbędny wyrok skazujący osobę fizyczną za przestępstwo (tzw. prejudykat, wyrok za czyn zabroniony stanowiący przestępstwo bazowe). Zgodnie z powyższymi założeniami, obecnie obowiązująca ustawa przewiduje odpowiedzialność podmiotu zbiorowego o charakterze pochodnym, co oznacza ten rodzaj odpowiedzialności, który nie ma przymiotu samodzielności. Jako niezbędny warunek odpowiedzialności podmiotu zbiorowego ustawodawca wskazuje obecnie również możliwość uzyskania przez podmiot zbiorowy korzyści z popełnionego czynu zabronionego, przy czym korzyść ta może mieć również charakter niemajątkowy.

W celu zaistnienia na gruncie aktualnych podstaw normatywnych odpowiedzialności podmiotu zbiorowego jest niezbędne także wykazanie szczególnego związku osoby, która popełniła czyn zabroniony, z podmiotem zbiorowym. W kontekście powyższego przypomnieć należy, iż na gruncie obowiązującej ustawy podmiot zbiorowy podlega odpowiedzialności za czyn zabroniony, którym jest zachowanie osoby fizycznej:

- 1) działającej w imieniu lub w interesie podmiotu zbiorowego w ramach uprawnienia lub obowiązku do jego reprezentowania, podejmowania w jego imieniu decyzji lub

- wykonywania kontroli wewnętrznej albo przy przekroczeniu tego uprawnienia lub niedopełnieniu tego obowiązku;
- 2) dopuszczonej do działania w wyniku przekroczenia uprawnień lub niedopełnienia obowiązków przez osobę, o której mowa w pkt 1;
 - 3) działającej w imieniu lub w interesie podmiotu zbiorowego, za zgodą lub wiedzą osoby, o której mowa w pkt 1;
 - 4) będącej przedsiębiorcą, który bezpośrednio współdziała z podmiotem zbiorowym w realizacji celu prawnie dopuszczalnego.

Kolejnym istotnym warunkiem odpowiedzialności podmiotu zbiorowego jest popełnienie określonego normatywnie przez ustawodawcę czynu (obecnie obowiązująca ustawa zawiera szczegółowe wyliczenie czynów, których popełnienie przez osobę fizyczną rodzić może odpowiedzialność podmiotu zbiorowego) i odzwierciedlenie tegoż faktu w wyroku skazującym osobę fizyczną, o czym była już mowa wcześniej. Podmiot zbiorowy podlega bowiem odpowiedzialności, jeżeli fakt popełnienia czynu zabronionego (a ściślej rzecz ujmując, jednego z czynów wymienionych w art. 16 obowiązującej ustawy) przez osobę fizyczną został potwierdzony prawomocnym wyrokiem skazującym, wyrokiem warunkowo umarzającym wobec niej postępowanie karne albo postępowanie w sprawie o przestępstwo skarbowe, orzeczeniem o udzielenie tej osobie zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności albo orzeczeniem sądu o umorzeniu przeciwko niej postępowania z powodu okoliczności wyłączającej ukaranie sprawcy.

Bardzo charakterystyczny dla obecnie obowiązującej ustawy jest sposób określenia quasi-winy podmiotu zbiorowego. Popełnienie czynu zabronionego przez osobę fizyczną musi bowiem nastąpić w sytuacji co najmniej braku należytej staranności w jej wyborze, albo co najmniej braku należytego nadzoru nad nią ze strony organu lub przedstawiciela podmiotu zbiorowego, a także na skutek tzw. winy w organizacji podmiotu zbiorowego. Powyższe pojęcia są jasno rozumiane na gruncie prawa cywilnego i mogły zatem zostać wykorzystane również i w przypadku opisu swoistego stanu podmiotu zbiorowego mogącego uzasadniać faktyczną dolegliwość wymierzaną podmiotowi; z tego względu nie rezygnuje się z podobnych unormowań na gruncie ustawy projektowanej.

Obowiązująca dotychczas ustawa określa również katalog sankcji, które mogą zostać wymierzone podmiotowi zbiorowemu. Na podstawie obecnie obowiązujących przepisów wobec podmiotu zbiorowego sąd może orzec karę pieniężną w wysokości od 1000 zł do

5 000 000 zł, nie wyższą jednak niż 3% przychodu osiągniętego w roku obrotowym, w którym popełniono czyn zabroniony będący podstawą odpowiedzialności podmiotu zbiorowego. Fakultatywnie sąd może orzec jeden z zakazów, o których mowa w art. 9 obecnie obowiązującej ustawy, lub podanie wyroku do wiadomości publicznej. Powyższy system kar i środków stosowanych wobec podmiotów zbiorowych trudno uznać za efektywny. Kary i środki cechuje niewielki stopień dolegliwości, a przede wszystkim brak możliwości dostosowania rodzaju kary do charakteru przewinienia i uzyskania tym samym pożądanego efektu prewencyjnego. Uzasadnia to, że nie jest to również system umożliwiający efektywną walkę z przestępczością.

3. Rozwiązania proponowane w projekcie ustawy

3.1. Zagadnienia ogólne

Podstawowymi założeniami, na których jest oparta proponowana regulacja, a które stanowią jednocześnie zasadniczą różnicę wobec obowiązujących rozwiązań, są:

- poszerzenie podstaw odpowiedzialności podmiotów zbiorowych – objęcia nią zachowań uznanych za zachowania własne podmiotów zbiorowych wyczerpujące znamiona czynu zabronionego,
- odpowiedzialność podmiotu zbiorowego za wszystkie czyny zabronione pod groźbą kary jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe, z wyłączeniem przestępstw prywatnoskargowych,
- rezygnacja z wymogu uprzedniego uzyskiwania prejudykatu (wyroku skazującego osobę fizyczną).

Chociaż konieczność karania podmiotów zbiorowych nie budzi wątpliwości, obecnie obowiązujące unormowania są nieefektywne w szczególności w przypadku popełniania czynów przez podmioty o dużej skali działalności i złożonej strukturze. W związku z powyższym projektowana ustawa opiera odpowiedzialność podmiotu zbiorowego zarówno na koncepcji quasi-winy własnej podmiotu zbiorowego, jak i koncepcji tzw. winy anonimowej występującej m.in. w prawie francuskim, niemieckim oraz austriackim.

Uzupełnieniem podstawowego reżimu odpowiedzialności podmiotu zbiorowego ma być możliwość pociągnięcia tych podmiotów do odpowiedzialności finansowej

i odszkodowawczej w przypadku uzyskania przez podmiot zbiorowy korzyści majątkowej z popełnionego czynu zabronionego.

W projekcie ustawy przewidziano również regulacje chroniące osoby zgłaszające informacje o nieprawidłowościach w funkcjonowaniu podmiotu zbiorowego, które doprowadziły albo mogą doprowadzić lub ułatwić popełnienie czynu zabronionego – tzw. sygnalistów (ang. *whistleblowers*).

Zaproponowane w projekcie ustawy rozwiązania konstytuują odpowiedzialność podmiotów zbiorowych jako odpowiedzialność represyjną zbliżoną do odpowiedzialności karnej, z zastrzeżeniem odpowiedzialności finansowej i odszkodowawczej za czyny zabronione, z których podmiot zbiorowy uzyskał korzyść, zbliżonej do odpowiedzialności cywilnej.

Z tego względu w projektowanych regulacjach uwzględnione zostały konstytucyjne wymagania odnoszące się do odpowiedzialności represyjnej, w tym wyrażone w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 3 listopada 2004 r. w sprawie K 18/03, którego przedmiotem były przepisy dotychczas obowiązującej ustawy z dnia 28 października 2002 r. o odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary. Należy przy tym jednak zauważyć, iż zasadnicza część zawartych w Konstytucji przepisów regulujących zasady ponoszenia odpowiedzialności karnej (art. 42 i nast.) jest zawarta w jej rozdziale II „Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela”, w części poświęconej wolnościom i prawom osobistym. Ich adresatem są zatem osoby fizyczne, a ich odnoszenie wprost do podmiotów zbiorowych nie jest możliwe.

Uwzględniając powyższe uwarunkowania, projektowane podstawy odpowiedzialności podmiotu zbiorowego uzależnione są od naruszeń reguł ostrożnościowych lub od umyślnego działania osób zobowiązanych do zachowania określonego wzorca postępowania. Są to, między innymi, wina w nadzorze, wyborze czy organizacji, czy wina anonimowa, której projektowane formy zakładają splót trzech czynników – faktu popełnienia czynu, bezpośredniego związku z działalnością przedsiębiorstwa i naruszenia reguł ostrożnościowych.

Nawet w przypadku najłagodniejszej formy odpowiedzialności przewidzianej w rozdziale 3 projektu jest to jedynie odpowiedzialność odszkodowawcza porównywalna z tą przewidzianą w art. 422 Kodeksu cywilnego. Przy czym zastosowanie przepadku całości lub części składników i praw majątkowych podmiotu zbiorowego możliwe będzie

jedynie w przypadku zaistnienia przesłanki odnoszącej się do społecznej szkodliwości postępowania podmiotu – gdy podmiot w całości lub w części służył do popełnienia czynu zabronionego.

3.2. Rozwiązania szczegółowe

3.2.1. Przepisy ogólne

W art. 1 projektu wyznaczono zakres normowania projektowanej ustawy. Zgodnie z ust. 1, projektowana ustawa zawiera postanowienia dotyczące zarówno zasad, jak i postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyn zabroniony przez ustawę pod groźbą kary jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe.

Ustęp ten przewiduje również unormowanie przez ustawę zasad i postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego w związku z osiągnięciem korzyści majątkowej z czynu zabronionego przez ustawę pod groźbą kary jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe.

W ust. 2 znajduje się odniesienie do normowania przez ustawę kar i środków orzekanych wobec podmiotów zbiorowych.

W art. 2 wprowadzone zostały podstawowe dla regulowanej materii definicje. W stosunku do brzmienia obecnie obowiązującej ustawy doprecyzowano definicję podmiotu zbiorowego, która na podstawie projektowanej regulacji obejmuje osoby prawne, z wyłączeniem Skarbu Państwa, jednostek samorządu terytorialnego i ich związków, oraz tzw. ułomne osoby prawne – jednostki organizacyjne nieposiadające osobowości prawnej, ale wyposażone przez prawodawcę w zdolność prawną.

Na potrzeby nowej ustawy wprowadza się również definicję czynu zabronionego, co wiąże się z odejściem od brzmienia podstawowej definicji przewidzianej przez art. 115 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz. U. z 2018 r. poz. 1600, z późn. zm.). Powyższe odejście uzasadnia fakt, iż odpowiedzialnością przewidywaną przez projektowaną ustawę nie mają zostać objęte czyny zabronione stanowiące wykroczenia. Przyjęcie takiej regulacji jest niezbędne ze względu na fakt, iż w dotychczas obowiązującej ustawie, w art. 16, określony był katalog przestępstw, za które podmiot zbiorowy mógł zostać pociągnięty do odpowiedzialności, co eliminowało wykroczenia z kręgu czynów skutkujących dla podmiotu zbiorowego odpowiedzialnością. Przedkładana ustawa nie przewiduje określonego katalogu przestępstw, posługuje się jedynie pojęciem

czynu zabronionego. Dlatego też jest niezbędne ustalenie przez prawodawcę takich granic pojęcia czynu zabronionego, które w pełni zrealizują założony cel penalny w zakresie kształtowania odpowiedzialności podmiotów zbiorowych – tj. przyjęcia jako zasady odpowiedzialności podmiotów zbiorowych w przypadkach czynów o najdonioślejszych negatywnych skutkach, z pominięciem wykroczeń. Jednocześnie, kierując się względami ochrony wolności słowa i wolności prasy (w szerokim ujęciu obejmującym również inne media), z zakresu przedmiotowego projektowanej ustawy wyłączone zostały przestępstwa prywatnoskargowe (np. stypizowane w art. 212 i art. 216 § 1 i 2 Kodeksu karnego) oraz tzw. przestępstw prasowych – czynów popełnionych przez opublikowanie materiału prasowego oraz innych naruszeń prawa związanych z przekazywaniem myśli ludzkiej, do których stosuje się przepisy o odpowiedzialności prawnej i postępowaniu w sprawach prasowych określone w ustawie z dnia 26 stycznia 1984 r. – Prawo prasowe (Dz. U. z 2018 r. poz. 1914).

W projektowanym art. 3 zawarte zostały normy jurysdykcyjne. W ust. 1 przewidziano podstawową zasadę stosowania projektowanej ustawy – wobec podmiotów zbiorowych mających siedzibę na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. W ust. 2 przewidziano natomiast rozszerzenie stosowania ustawy na podmioty zbiorowe nieposiadające siedziby na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, ale prowadzące działalność zarówno na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, jak i poza nim. Nadmienić należy, iż ust. 1 znajdzie zastosowanie do podmiotów krajowych bez względu na zakres terytorialny prowadzonej przez nie działalności, po zrealizowaniu znamion czynu zabronionego. Natomiast ust. 2 kształtuje odpowiedzialność podmiotu zagranicznego, który ze względu na miejsce popełnienia czynu lub jego skutek może ponieść odpowiedzialność wynikającą z projektowanej ustawy. Również i ten rodzaj odpowiedzialności jest niezależny od zakresu terytorialnego prowadzonej przez podmiot zagraniczny działalności.

W dotychczas obowiązującym porządku prawnym namiastką odpowiedzialności podmiotów zagranicznych tworzyło objęcie tzw. zagranicznych jednostek organizacyjnych (jednostek prowadzących na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej działalność) zakresem pojęcia podmiotu zbiorowego. Projektowana ustawa pozostawia te jednostki poza zakresem pojęcia podmiotu zbiorowego.

W art. 4 wskazano, że odpowiedzialność przewidziana przez projektowaną ustawę nie powinna stanowić przeszkody w pociągnięciu do odpowiedzialności innego rodzaju,

w szczególności nie powinna ograniczać odpowiedzialności cywilnej za wyrządzoną szkodę lub indywidualnej odpowiedzialności prawnej sprawcy czynu zabronionego.

3.2.2. Odpowiedzialność podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony

W rozdziale 2 projektowanej ustawy przewidziano regulacje odnoszące się do odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony. Odpowiedzialność ta opiera się na dwóch zasadach. Pierwszą z nich jest odpowiedzialność za czyny własne podmiotu zbiorowego (art. 5). Druga natomiast jest to odpowiedzialność za czyny popełnione przez pracowników lub inne osoby realizujące zadania na rzecz tego podmiotu w ramach powierzonych im kompetencji (art. 6). Odpowiedzialność tę oparto w pierwszej kolejności na koncepcji przypisania odpowiedzialności bezpośrednio podmiotowi zbiorowemu oraz koncepcji winy anonimowej.

W art. 5 określono podstawowe przesłanki odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pozostające w bezpośrednim związku z prowadzoną przez ten podmiot działalnością. Zgodnie z tym przepisem, podmiot zbiorowy poniesie odpowiedzialność, jeżeli popełnienie czynu zabronionego wynika z działania albo zaniechania organu tego podmiotu albo umyślnego działania lub zaniechania członka tego organu.

Wykreowanie czynu zabronionego uznawanego za czyn samego podmiotu zbiorowego jest znane prawu holenderskiemu. W tym systemie przyjęto założenie, że podmiot zbiorowy może wygenerować czyn zabroniony w drodze zachowania kolektywnego. W takim przypadku chodzi o niezgodne z wymogami prawa lub oceny rozsądku zarządzanie ryzykiem czy też brakami w zakresie staranności branżowej. Z powyższego wynikają określone obowiązki podmiotu zbiorowego, m.in. długoterminowe zabezpieczanie źródeł niebezpieczeństwa w podmiocie zbiorowym przez środki o charakterze organizacyjnym, przyjęcie zasad racjonalnego delegowania kompetencji oraz przyjęcie szczególnych reguł kontroli i nadzoru oraz ich stosowanie. Podobne zasady odpowiedzialności podmiotu zbiorowego zostały przewidziane w art. 6 projektu; zachowano równocześnie część dotychczasowych regulacji przewidujących winę w wyborze, winę w nadzorze albo tzw. winę w organizacji.

Powiązanie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych z czynami popełnianymi przez osoby fizyczne prowadzi do daleko idącego uzależnienia możliwości osądzenia podmiotu zbiorowego od faktycznej zdolności do wymierzenia kary osobie fizycznej (a zatem od możliwości uprzedniego przypisania tej osobie winy na gruncie prawa karnego). Nie jest

to sytuacja pożądana. We współczesnych stosunkach gospodarczych coraz większe znaczenie ma bowiem działalność korporacyjna, która osiąga niekiedy znaczący poziom skomplikowania i znaczące rozmiary organizacyjne. W tym kontekście efektywność dotychczasowych rozwiązań jest wysoce wątpliwa.

Proponuje się zatem likwidację, przewidzianego w dotychczas obowiązujących regulacjach, warunku odpowiedzialności podmiotu zbiorowego w postaci uprzedniego prawomocnego skazania osoby fizycznej. Dotychczas obowiązujące przepisy uzależniały odpowiedzialność podmiotu zbiorowego od zindywidualizowania osoby sprawcy, powiązanego z nim w sposób określony w art. 3 obowiązującej ustawy, który dopuścił się czynu zabronionego w postaci przestępstwa lub przestępstwa skarbowego, zaś podmiot zbiorowy odniósł z tego tytułu korzyść. Możliwość pociągnięcia podmiotu zbiorowego do odpowiedzialności była zawsze uzależniona od uprzedniego skazania, warunkowego umorzenia postępowania bądź orzeczenia o udzieleniu sprawcy zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności albo orzeczenia sądu o umorzeniu postępowania z powodu okoliczności wyłączającej ukaranie sprawcy. Wtórny charakter odpowiedzialności podmiotu zbiorowego przyczynił się w znacznej mierze do rzadkiego stosowania przepisów ustawy.

Ta oparta na prejudykacie konstrukcja, będąca jednym z podstawowych elementów obecnie obowiązującej ustawy, została przyjęta głównie z przyczyn praktycznych. Zauważyć jednak należy, że żaden z międzynarodowych aktów prawnych wiążących Polskę nie uzależnia odpowiedzialności podmiotu zbiorowego od uprzedniego osądzenia sprawcy przestępstwa popełnionego na jego korzyść. Przeciwnie, rozwiązanie to jest od wielu lat krytykowane przez organizacje międzynarodowe zajmujące się zagadnieniem odpowiedzialności osób prawnych.

Grupa Robocza OECD ds. Przekupstwa w Międzynarodowych Transakcjach Handlowych, traktatowy organ monitorujący implementację Konwencji o zwalczaniu przekupstwa zagranicznych funkcjonariuszy publicznych w międzynarodowych transakcjach handlowych z dnia 17 grudnia 1997 r. (Dz. U. z 2001 r. poz. 264), wielokrotnie podnosiła wobec Polski zarzut, iż sytuacja, w której niektóre osoby prawne unikają odpowiedzialności przez to jedynie, iż sprawca będący osobą fizyczną umrze, nie zostanie wykryty lub ujęty i w konsekwencji nie jest możliwe jego osądzenie, stanowi lukę w skutecznej implementacji art. 2 i art. 3 Konwencji. Co więcej, wymóg prejudykatu

zawarty w ustawie, jest uznawany przez OECD za najbardziej istotną barierę w nadaniu skuteczności odpowiedzialności osób prawnych w Polsce. W związku z tym organizacja ta stale wskazuje na potrzebę wyeliminowania wymogu prawomocnego skazania osoby fizycznej jako warunku wstępnego odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

Wprowadzenie odpowiedzialności osób prawnych za przestępstwa popełnione na ich korzyść, bez względu na możliwość zidentyfikowania osoby fizycznej, która jest sprawcą czynu zabronionego, zostało przewidziane również w Zaleceniu Komitetu Ministrów Rady Europy z dnia 20 października 1988 r., Nr R (88) 18. Wymóg taki jest zawarty także w wielu instrumentach prawnych Rady Europy, w tym w Konwencji z dnia 16 maja 2005 r. o praniu, ujawnianiu, zajmowaniu i konfiskacie dochodów pochodzących z przestępstwa (Dz. U. z 2008 r. poz. 1028). Wśród zaleceń Konferencji Stron tej konwencji, przyjętych wobec Polski w 2013 r., znalazła się rekomendacja dotycząca wyeliminowania prejudykату jako warunku odpowiedzialności podmiotu zbiorowego z uwagi na fakt, że stanowi to przeszkodę w skutecznym egzekwowaniu takiej odpowiedzialności.

Z powyższego wynika, iż w świetle wiążących Polskę instrumentów międzynarodowych warunek prejudykату jest postrzegany jako utrudnienie wobec efektywnego i skutecznego karania osób prawnych proporcjonalnymi i odstraszającymi sankcjami. Ponadto może być on źródłem zastrzeżeń co do skuteczności implementacji poszczególnych umów międzynarodowych.

Z tego powodu proponuje się zastąpienie wymogu prejudykату materialnoprawną podstawą odpowiedzialności, którą jest popełnienie czynu zabronionego stanowiącego przestępstwo lub przestępstwo skarbowe ścigane z oskarżenia publicznego przez podmiot zbiorowy lub osobę, o której mowa w art. 6 ustawy. Dokonujący samodzielnych ustaleń sąd będzie zobowiązany do stwierdzenia, czy dana osoba swoim zachowaniem wyczerpała znamiona przestępstwa lub przestępstwa skarbowego. Przesądzenie o wypełnieniu przesłanek odpowiedzialności, w tym stwierdzenie faktu, iż w związku z działalnością podmiotu zbiorowego doszło do popełnienia czynu zabronionego przez osobę fizyczną powiązaną z podmiotem zbiorowym w sposób opisany w art. 6 ustawy, nastąpi zatem w orzeczeniu sądu w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

Wedle tej koncepcji odpowiedzialność podmiotu zbiorowego może mieć miejsce w przypadku wykazania w toku postępowania, że czyn zabroniony został popełniony –

co stanowi warunek minimum tej odpowiedzialności. Nie jest przy tym wymagane ustalenie konkretnej osoby fizycznej jako sprawcy przestępstwa. Inne koncepcje znane prawu europejskiemu koncentrują się przede wszystkim na przypisaniu odpowiedzialności podmiotowi zbiorowemu w przypadku, gdy ze względu na istotne naruszenia prawidłowych metod organizacji i funkcjonowania podmiotu nie jest wykonalne ustalenie określonej osoby fizycznej, z której działań wynikałby fakt popełnienia czynu zabronionego.

W art. 6 ust. 1 i 2 wskazane zostały podmioty i osoby, inne niż członkowie organów podmiotu zbiorowego, za które podmiot ten ponosił będzie odpowiedzialność. Będą to przede wszystkim osoby działające m.in. na podstawie pełnomocnictwa lub prokury oraz osoby będące pracownikami podmiotu zbiorowego, jak również podwykonawcy oraz pracownicy i osoby działające w interesie lub na rzecz podwykonawców podmiotu zbiorowego. Warunkiem odpowiedzialności za czyny podwykonawców lub osoby działające w interesie lub na rzecz podwykonawców będzie uzyskanie przez podmiot zbiorowy, chociażby pośrednio, korzyści majątkowej. Pojęcie korzyści majątkowej odpowiada terminologii Kodeksu karnego i zgodnie z projektowanym art. 8 powinno być interpretowane zgodnie z przepisami tego Kodeksu.

W art. 6 ust. 3 i 4 projektowanej ustawy przewidziano szczegółowe warunki przypisania odpowiedzialności podmiotowi zbiorowemu. Warunki te stanowią uzupełnienie regulacji zaproponowanej w art. 6 ust. 1 i 2.

Zgodnie z założeniem przyjętym przez projektodawcę, czyn zabroniony podmiotu zbiorowego popełniony zostaje przez ten podmiot przede wszystkim w przypadku działania (lub zaniechania) jego organu. Jednakże taka sama odpowiedzialność związana z popełnieniem czynu przez podmiot zbiorowy w ramach działalności tego podmiotu wystąpi również w przypadku, gdy nie będzie można ustalić organu lub osoby odpowiedzialnej za czyn. Zwrócić należy uwagę, że podmiot zbiorowy poniesie odpowiedzialność, zgodnie z podstawą materialną tej odpowiedzialności (art. 5 ust. 1), jeżeli czyn popełniony pozostawać będzie w związku z jego działalnością. Wynika z tego, iż w celu przypisania odpowiedzialności podmiotowi zbiorowemu jest konieczne faktyczne prowadzenie przez niego działalności, czyn natomiast musi się mieścić w ramach działalności tego podmiotu zbiorowego, czyli dotyczyć może wszystkich kwestii, które obejmuje działalność podmiotu, bez wyłączenia poszczególnych jej

zakresów. Innymi słowy, czyn musi być popełniony – bez znaczenia przy tym pozostaje, czy można ustalić osobę/organ za ten czyn odpowiedzialny, czy nie. Ponadto czyn musi pozostawać w bezpośrednim związku z działalnością podmiotu, tzn. podmiot nie poniesie odpowiedzialności za czyny popełnione np. przez osoby fizyczne, które całkowicie niezależnie od tego czynu realizują funkcję organu.

W projektowanym art. 6 ust. 3 ustawy przewidziano przesłanki zawinienia przez podmiot zbiorowy, które obejmują winę w wyborze albo nadzorze oraz tak zwaną winę organizacyjną. W ust. 4 zawarte zostało wyliczenie przykładowych nieprawidłowości w działalności podmiotu zbiorowego, które powinny być kwalifikowane jako ułatwiające lub umożliwiające popełnienie czynu zabronionego.

Art. 6 ust. 6 projektowanej ustawy przewiduje warunki zwolnienia podmiotu zbiorowego od odpowiedzialności określonej w art. 6 ust. 1 i 2. Zwolnienie takie jest możliwe, jeśli wszystkie obowiązane organy i osoby uprawnione do działania w imieniu lub w interesie tego podmiotu zachowały należytą staranność wymaganą w danych okolicznościach, w organizacji tego podmiotu oraz w nadzorze nad tą działalnością. Ustawa nie definiuje przy tym pojęcia należytej staranności, przejmując je z art. 355 § 2 Kodeksu cywilnego. Tego rodzaju zabieg jest dopuszczalny, albowiem terminy i pojęcia używane przez kodeksy traktuje się jako wzorcowe i domniemywa się, iż inne ustawy nadają im takie samo znaczenie (orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego z 18 października 1994 r., OTK ZU nr 2/1994, poz. 36).

Zastosowanie w ustawie terminologii oraz koncepcji typowych dla prawa cywilnego wskazuje, iż przyjęta konstrukcja odpowiedzialności podmiotów zbiorowych ma charakter mieszany. Z jednej strony jest bowiem odpowiedzialnością karną, z drugiej zaś zawiera liczne elementy charakterystyczne dla prawa cywilnego. Oprócz bowiem pojęcia należytej staranności, ustawa odwołuje się także do koncepcji winy w wyborze, winy w nadzorze czy też winy organizacyjnej (art. 6 ust. 3).

Przez należytą staranność należy rozumieć określony, modelowy sposób postępowania. Wzorzec należytej staranności powinien być formułowany według kryteriów obiektywnych, co oznacza, iż należy brać pod uwagę faktycznie i powszechnie stosowane sposoby postępowania w danej sytuacji. Nie są więc uwzględniane indywidualne cechy podmiotu, jego właściwości osobiste. Jednocześnie jednak należy wskazać, iż cywilistyczny wzorzec postępowania, pomimo swego obiektywnego charakteru, jest

zawsze osadzony w kontekście rodzaju stosunków występujących w danej sprawie (np. zobowiązaniowych czy też deliktowych itp.). Znaczenie ma także rodzaj podmiotów, do których wzorzec się odnosi. Przykładowo inny będzie wzorzec należytej staranności przewidziany dla przedsiębiorcy, inny zaś dla grup zawodowych takich jak lekarze czy nauczyciele. W budowaniu wzorców pomocne są stworzone przez poszczególne grupy podmiotów kodeksy etyczne czy też zbiory reguł postępowania. Na gruncie niniejszej ustawy, wzorzec należytej staranności będzie zatem musiał uwzględniać typ i rodzaj podmiotu zbiorowego, który dopuścił się popełnienia czynu zabronionego, oraz zasady jego funkcjonowania w obrocie prawnym.

Wzorzec należytej staranności z reguły jest formułowany na poziomie przeciętnej staranności. W wyroku z dnia 23 października 2003 r. (V CK 311/02) Sąd Najwyższy stwierdził, że o stwierdzeniu braku należytej staranności w dopełnieniu obowiązków decyduje nie tylko niezgodność z modelem, lecz także uwarunkowana doświadczeniem życiowym możliwość i powinność przewidywania odpowiednich następstw zachowania.

Z uwagi na fakt, iż projektowana ustawa odnosić się będzie przede wszystkim do przedsiębiorców, jest zasadne odwołanie się do ogólnego wzorca należytej staranności w profesjonalnym obrocie handlowym, czyli wzorca starannego przedsiębiorcy. Wzorzec taki musi uwzględniać szczególną zdolność przewidywania, zapobiegliwość i rzetelność (sumienność) w sposobie działania profesjonalisty oraz duże wymagania w zakresie jego wiedzy i umiejętności praktycznych (fachowość). Należy podkreślić, że chodzi także o wiedzę, która wykracza poza zasób informacji specjalistycznych w danej dziedzinie, ale jest niezbędna do profesjonalnego działania. Przykładem może być konieczność znajomości przepisów prawnych, obowiązujących w zakresie prowadzonej działalności gospodarczej (por. orzeczenie SN z dnia 17 sierpnia 1993 r., III CRN 77/93, OSN 1994, nr 3, poz. 69 oraz wyrok SA w Poznaniu z dnia 8 marca 2006 r., I ACa 1018/05, LEX nr 186161).

Jak wskazano powyżej, pojęcie należytej staranności nie jest jedynym terminem zaczerpniętym z prawa cywilnego. Ustawa, określając zasady odpowiedzialności podmiotów zbiorowych, posługuje się także konstrukcją winy w wyborze, winy w nadzorze i winy organizacyjnej.

Wina w wyborze polega na postawieniu powierzającemu zarzutu, że w określonej sytuacji, w jakiej dokonywał powierzenia wykonania czynności, dokonał niewłaściwego

wyboru: powinien wybrać lepszego wykonawcę albo zrezygnować z powierzenia czynności drugiemu. Zarzut ten najczęściej przybiera postać zachowania nieumyślnego, polegającego na niedołożeniu należytej staranności przy wyborze podmiotu, któremu zostało powierzone wykonanie czynności. Zaniedbania mogą dotyczyć zaniechania sprawdzenia wiedzy i umiejętności fachowych danej osoby, jej doświadczenia profesjonalnego i życiowego, cech osobistych, kondycji fizycznej i psychicznej czy predyspozycji psychofizycznych, niezbędnych do wykonania danej czynności. Powierzający może udowodnić brak winy w wyborze, wykazując dochowanie należytej staranności przy powierzaniu wykonania czynności drugiemu podmiotowi, sprawcy szkody. Wnioskować zatem można również o obiektywnym charakterze tego rodzaju odpowiedzialności.

W przypadku winy w nadzorze, zobowiązany do nadzoru odpowiada za szkodę, jeżeli w sposób zawiniony nie dopełnił obowiązku nadzoru. Uwolnienie się od odpowiedzialności wymaga więc udowodnienia wykonania obowiązku nadzoru, a w tym celu jest konieczne wykazanie należytej staranności. Wnioskować zatem można również o obiektywnym charakterze tego rodzaju odpowiedzialności.

W myśl projektowanego art. 6 ust. 3 ustawy ciężar dowodu w przedmiocie dochowania należytej staranności spoczywać będzie na podmiocie zbiorowym. Prokurator (sąd) będzie zobowiązany do dowiedzenia faktu popełnienia przestępstwa oraz do wykazania związku tego przestępstwa z działalnością podmiotu. Podmiot natomiast, dla uniknięcia odpowiedzialności, będzie zobowiązany do wykazania, iż dochował należytej staranności, postępując zgodnie z regułami ostrożności. Reguły te mogą wynikać z powszechnych standardów zawodowych, przyjętych przez dany podmiot pragmatyk wewnętrznych albo z ogólnych reguł roztropnego postępowania w danych okolicznościach.

Zgodnie z treścią art. 6 ust. 3 pkt 2 ustawy podmiot zbiorowy podlega odpowiedzialności także, jeśli do popełnienia czynu doszło w następstwie organizacji działalności podmiotu zbiorowego, która nie przeciwdziała istotnym zagrożeniom prowadzącym do popełnienia takiego czynu przez osobę, o której mowa w art. 5 ust. 2 pkt 2. Wobec powyższego, przesłanką odpowiedzialności podmiotu zbiorowego są także uchybienia w organizacji jego działalności. Podmiot zbiorowy ze swej natury jest bowiem zespołem osób, który funkcjonuje na zasadzie współpracy oraz podziału obowiązków. Taka konstrukcja

odpowiedzialności zapobiega uniknięciu przez podmiot zbiorowy odpowiedzialności tylko z tego powodu, iż nie można jednoznacznie wykazać, kto konkretnie dopuścił się zawinionego zachowania.

W myśl projektowanego art. 6 ust. 6 ustawy ciężar dowodu w przedmiocie należytej organizacji podmiotu zbiorowego spoczywać będzie na tym podmiocie.

W art. 7 wskazane zostały przesłanki, które nie będą stanowić przeszkody w ustaleniu odpowiedzialności podmiotu zbiorowego. Pośród nich przewiduje się zajście okoliczności wyłączającej ukaranie sprawcy czynu zabronionego – a zatem zaistnienie okoliczności, o których mowa w art. 17 ustawy – Kodeks postępowania karnego (m.in. przedawnienie odpowiedzialności za czyn popełniony przez osobę fizyczną). Przyjęcie tego rozwiązania przesądza o zdecydowanym zaostreniu odpowiedzialności ustawowej za czyn zabroniony ponoszonej przez podmiot zbiorowy. Ponadto jako jedną z wymienionych okoliczności projekt przewiduje fakt, iż czyn zabroniony stanowi działanie albo zaniechanie wielu organów lub osób, jak również to, że czyn zabroniony stanowi działanie albo zaniechanie organu podmiotu zbiorowego, którego skład w czasie tego działania albo zaniechania ulegał zmianie. Przewiduje się również, że jeśli sprawca czynu zabronionego nie został wykryty, to nie będzie uniemożliwiać ustalenia odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

W art. 8 projektodawca przewiduje stosowanie postanowień Części ogólnej Kodeksu karnego. Jak wskazano powyżej, projektowany zasadniczy model odpowiedzialności podmiotów zbiorowych ma charakter zbliżony do odpowiedzialności karnej, a konieczną przesłanką jego zainicjowania jest popełnienie czynu zabronionego. Projektowana ustawa, przewidując odpowiedzialność podmiotu zbiorowego za każdy czyn zabroniony jako przestępstwo lub przestępstwo skarbowe oraz statuując warunki odpowiedzialności podlegających jej podmiotów, nie stanowi regulacji zupełnej. Poza zakresem regulacji projektowanej ustawy pozostaje szereg rozwiązań dotyczących między innymi zasad odpowiedzialności karnej, form popełnienia czynu zabronionego, włączeń odpowiedzialności czy też definicji używanych pojęć. Całościowa i samodzielna regulacja tych kwestii w projektowanej ustawie byłaby niecelowa i mogłaby doprowadzić do szeregu problemów interpretacyjnych. Z tego względu trafniejsze jest wprowadzenie odesłania do obowiązujących już w tym zakresie przepisów, tj. Części ogólnej Kodeksu karnego. Uwzględniając odmienną zagadnienia odpowiedzialności podmiotów

zbiorowych, w projekcie zaproponowano, by przepisy te były stosowane odpowiednio. Jednocześnie, z uwagi na brak podstaw do wyłączenia *a priori* odpowiedniego stosowania niektórych postanowień Kodeksu karnego, w projekcie zastosowano odesłanie o charakterze ogólnym. Rozwiązanie takie, w przeciwieństwie do odesłania zawężonego do wybranych przepisów, pełni również funkcję gwarancyjną, minimalizuje ryzyko wystąpienia luk regulacyjnych i sprzyja utrzymaniu spójności systemu prawa.

3.2.3. Czyny wiążące się z uzyskaniem korzyści majątkowych

W art. 9–11 projektowanej ustawy przewidziane zostały zasady odpowiedzialności podmiotów zbiorowych w związku z czynami zabronionymi skutkującymi uzyskaniem korzyści majątkowych przez ten podmiot. W przepisach tych zaproponowano uregulowanie sytuacji, gdy podmiot zbiorowy został wykorzystany do popełnienia czynu zabronionego lub ukrycia nielegalnego pochodzenia środków, jak również sytuacji, gdy podmiot zbiorowy uzyskał środki niezależnie od czynu, za który inny podmiot lub osoba ponosi odpowiedzialność, a sam podmiot nie był jednak wykorzystany do popełnienia przestępstwa.

Projektowany art. 9 zawiera unormowania, które dotyczą podmiotów wykorzystanych do popełnienia czynu zabronionego. Projektowane unormowanie będzie mogło być zastosowane, jeżeli podmiot zbiorowy nie poniesie odpowiedzialności na podstawie materialnej podstawy odpowiedzialności, tj. art. 5 lub art. 6 projektowanej ustawy. Można sobie bowiem wyobrazić sytuację, w której nie doszło do wykreowania czynu zabronionego w ramach działalności podmiotu zbiorowego, a pomimo tego podmiot został wykorzystany do popełnienia czynu zabronionego, przy czym sprawca czynu zabronionego nie został skazany. Projektowana regulacja ma zatem uzupełnić już obowiązujące uregulowania w zakresie przypadku przedsiębiorstw (art. 44a ustawy – Kodeks karny). Dodatkowym warunkiem dla zrealizowania odpowiedzialności podmiotu zbiorowego na podstawie opisywanego unormowania jest osiągnięcie korzyści majątkowej przez ten podmiot w wysokości przekraczającej 500 000 zł. Kwota ta jest wyższa niż wskazana w art. 115 § 5 Kodeksu karnego kwota odpowiadająca mieniu znacznej wartości (200 000 zł), a jednocześnie niższa niż wskazana w art. 115 § 6 Kodeksu karnego kwota odpowiadająca mieniu wartości (1 000 000 zł). Rozwiązanie takie pozwoli ograniczyć przypadki ponoszenia odpowiedzialności finansowej za czyny zabronione, za które podmiot nie ponosi odpowiedzialności o charakterze represyjnym.

Odpowiedzialność taką poniosą jedynie podmioty o odpowiednio dużej skali działalności, umożliwiającej podjęcie działań minimalizujących ryzyko popełnienia czynu zabronionego (art. 9 ust. 2 pkt 1 projektowanej ustawy).

Dodatkową okolicznością powodującą niemożliwość zastosowania odpowiedzialności przewidzianej w proponowanym unormowaniu jest jej niewspółmierność do rodzaju i stopnia naruszenia reguł ostrożności oraz nadmierna dolegliwość. W takich sytuacjach możliwe będzie jednak orzeczenie wobec podmiotu zbiorowego nawiązki. Ponadto okolicznością mającą wpływ na orzeczenie przypadku będzie wielkość szkody i korzyści w porównaniu do rozmiaru działalności podmiotu zbiorowego. Pozwoli to na uwzględnienie zasady proporcjonalności orzekanych środków.

W art. 10 projektu przewiduje się możliwość zobowiązania podmiotu zbiorowego do zwrotu uzyskanej korzyści majątkowej. Jest bowiem możliwe, iż podmiot zbiorowy nie poniesie odpowiedzialności, np. na skutek umorzenia postępowania, ale będzie on w posiadaniu korzyści majątkowej z czynu zabronionego, przy czym nie zajdą przesłanki z art. 10 albo art. 6 projektowanej ustawy – w takiej sytuacji powinna zostać wprowadzona ustawowa podstawa domagania się faktycznego zwrotu korzyści. Ustawodawca przewiduje również odpowiednie unormowania gwarancyjne dla podmiotu zbiorowego, który będzie musiał korzyść zwrócić.

3.2.4. Reagowanie na zgłoszenia nieprawidłowości i ochrona sygnalistów

W art. 11–13 uregulowane zostały szczegółowe obowiązki podmiotów zbiorowych w zakresie rzetelnego wyjaśniania zgłoszeń dotyczących nieprawidłowości w organizacji lub funkcjonowaniu podmiotu zbiorowego oraz zasady odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za określone działania wobec osób zgłaszających. W przepisach tych uregulowane zatem zostało zjawisko tzw. sygnalistów. Projekt przewiduje ochronę prawną osób, które w interesie publicznym zgłaszają istotne nieprawidłowości w organizacji podmiotu zbiorowego mogące prowadzić do popełnienia czynu zabronionego.

Liczne analizy wskazują, że dotychczas obowiązujące uregulowania przewidziane m.in. przez ustawę z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (Dz. U. z 2018 r. poz. 917, z późn. zm.) nie gwarantują takim osobom (sygnalistom) właściwej ochrony przed represjami, którym mogą one być poddawane w miejscu pracy. W związku z powyższym wprowadza się unormowania mające zagwarantować im odpowiednią swobodę działania,

przez eliminację podstawowych zagrożeń związanych z działalnością sygnalistów, pośród których – jako jedno z najbardziej dotkliwych – wymienić należy utratę pracy. Projektowane unormowania powinny skutkować wzmocnieniem przestrzegania zasad praworządności w praktyce funkcjonowania podmiotów zbiorowych.

Zauważyć należy, iż najistotniejszą i posiadającą największy ciężar nieprawidłowością, która może zostać zgłoszona przez sygnalistę, jest podejrzenie popełnienia czynu zabronionego. Projektodawca przewiduje ochronę także w przypadku sygnalizowania innych nieprawidłowości związanych m.in. ze sposobem funkcjonowania podmiotu zbiorowego na płaszczyźnie organizacyjnej.

W art. 11 przewiduje się zasadę, zgodnie z którą zgłoszenie informacji określonych kategorii rodzic będzie obowiązkiem przeprowadzenia postępowania wyjaśniającego. Dotyczy to przypadku, gdy zgłoszone informacje będą mogły mieć znaczenie dla odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony. Nie przewiduje się zatem takiego obowiązku w przypadku zgłoszeń dotyczących innych czynów zabronionych, co wynika z faktu, iż podmioty zbiorowe mają przede wszystkim charakter podmiotów prywatnych, natomiast na straży praworządności powinny stać właściwe organy państwowe.

Przewiduje się zwiększony zakres odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, który nie usunął stwierdzonych nieprawidłowości. W takiej sytuacji projekt przewiduje możliwość zwiększenia nakładanej sankcji dwukrotnie (art. 12 projektu ustawy). Projektuje się również wprowadzenie szczególnego rodzaju uprawnień umożliwiających przeciwdziałanie przez sądy negatywnym konsekwencjom wyciąganym wobec sygnalistów, np. możliwość orzeczenia obowiązku przywrócenia do pracy, jeżeli współpracę z określoną osobą zakończono z przyczyn związanych z sygnalizowaniem nieprawidłowości. W przypadku zasądzenia odszkodowania jego wysokość będzie mogła odpowiadać utraconym zarobkom za cały okres pozostawania bez pracy, co jest rozwiązaniem korzystniejszym niż ogólne regulacje Kodeksu pracy.

3.2.5. Kary i środki oraz zasady ich orzekania

W art. 14–16 projektodawca przewiduje, poszerzony w stosunku do postanowień obecnie obowiązującej ustawy, katalog kar i środków orzekanych wobec podmiotów zbiorowych. Natomiast w art. 17–28 określone zostały szczegółowe zasady orzekania tych kar i środków.

Projekt zakłada bardzo wyraźną zmianę granicy finansowej odpowiedzialności podmiotu zbiorowego. Tym samym wysokość kary pieniężnej ustalona zostaje przez ustawodawcę w zakresie od 30 000 zł do 30 000 000 zł. Surowe sankcje finansowe są znane polskiemu prawu. Tytułem przykładu wskazać można zagrożenia ustawowe przewidziane w art. 171 ust. 1–3 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. – Prawo bankowe (Dz. U. z 2018 r. poz. 2187, z późn. zm.) lub art. 99 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o ofercie publicznej i warunkach wprowadzania instrumentów finansowych do zorganizowanego systemu obrotu oraz o spółkach publicznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 512, z późn. zm.).

Jednocześnie projekt ustawy wprowadza istotną zmianę w zakresie sposobu kalkulacji wysokości kary pieniężnej. Art. 7 ustawy w obecnym brzmieniu przewiduje możliwość orzekania kar pieniężnych w wysokości od 1000 zł do 5 000 000 zł, przy czym orzeczona kara nie może przekroczyć 3% przychodu osiągniętego w roku obrotowym, w którym popełniono czyn zabroniony. Maksymalny dopuszczalny wymiar kary pieniężnej jest zatem każdorazowo ograniczony wysokością przychodów osiąganych przez podmiot zbiorowy. Rozwiązanie to w założeniu miało przyczynić się do racjonalności orzekanych kar pieniężnych przez powiązanie ich wysokości z osiąganymi przez podmiot zbiorowy wynikami finansowymi. W praktyce jednak podmiot zbiorowy, niezależnie od swoich rozmiarów, kapitału zakładowego, posiadanego majątku czy też pozycji gospodarczej, może nie osiągnąć przychodów lub posiadać jedynie niskie przychody w konkretnym roku podatkowym. Gdy podmiot nie osiągnie przychodu, brak jest na gruncie obowiązujących przepisów podstawy do określenia wysokości sankcji. W przypadku podmiotów osiągających przychody na niskim poziomie dostępna sankcja uzależniona od wysokości przychodu w sposób opisany wyżej może okazać się niewystarczającą w stosunku do wagi popełnionego przestępstwa.

Na możliwą nieskuteczność kar wymierzanych na podstawie rozwiązań przyjętych w art. 7 obowiązującej ustawy stale zwracała uwagę OECD podczas kolejnych przeglądów sytuacji w Polsce. Grupa Robocza OECD ds. Przekupstwa w Międzynarodowych Transakcjach Handlowych wielokrotnie wyrażała zaniepokojenie, że przedsiębiorstwo wykazujące brak lub jedynie niskie przychody nie będzie podlegać karze pieniężnej lub będzie podlegać karze bardzo niskiej niezależnie od wysokości posiadanych aktywów.

Również Trybunał Konstytucyjny w orzeczeniu K 18/03 z dnia 3 listopada 2004 r., na marginesie głównych rozważań dotyczących zagadnień objętych wnioskiem, zwrócił

uwagę na fakt, iż w pewnych sytuacjach ustawa nie przewiduje szczególnych rozwiązań na wypadek, gdy podmiot zbiorowy nie osiągnął przychodu.

Zrezygnowanie z ograniczenia wymiaru kar pieniężnych przez powiązanie ich z wysokością przychodu należy zatem uznać za uzasadnione. Jakkolwiek przesłanką takiego rozwiązania jest uzasadnione dążenie do dostosowania kar pieniężnych do sytuacji finansowej podmiotu, niemniej przepisy te nie powinny doprowadzać do sytuacji, w której system odpowiedzialności podmiotów zbiorowych okazuje się w pewnych sytuacjach nieskuteczny.

Z tego względu uznać należy, iż dla prawidłowego miarkowania kary pieniężnej przez sąd wystarczające będą dyrektywy wymiaru kary zawarte w art. 28 ustawy. Przepis ten stanowi m.in., iż sąd między innymi powinien uwzględnić sytuację majątkową podmiotu zbiorowego, wpływ ukarania na jego dalsze funkcjonowanie, a także działania podejmowane w ramach podmiotu zbiorowego po popełnieniu czynu.

Projektuje się również podniesienie dolnego progu zagrożenia karą do 30 000 zł, co wynika z przyjętego w projekcie założenia, że postępowania na podstawie ustawy nie należy wszczynać w odniesieniu do małych podmiotów zbiorowych i w sprawach dotyczących drobnych korzyści majątkowych. Temu celowi służyć ma przewidziana w art. 38 klauzula ograniczonego oportunistu, pozwalająca w takich sprawach nie wszczynać postępowania, poprzestając m.in. na odpowiedzialności przewidzianej w rozdziale 3 projektowanej ustawy. Takie rozwiązanie pozwoli na racjonalne stosowanie ustawy, tzn. wszczynanie postępowań przeciwko podmiotom zbiorowym wyłącznie w poważnych sprawach.

Odnosząc się szczegółowo do katalogu kar i środków, wspomnieć trzeba, iż kara rozwiązania podmiotu zbiorowego jest nową, a zarazem najbardziej surową karą przewidzianą przez ustawę (art. 18 projektu ustawy). Zgodnie z przyjętymi założeniami, kara ta powinna być orzekana jako ostateczny środek, w sytuacji gdy żadne inne ustawowo dostępne środki nie są w stanie zaradzić popełnianiu czynów zabronionych w przyszłości (nie są w stanie uzasadnić przekonania o dużym prawdopodobieństwie niepopelniania czynów zabronionych przez podmiot zbiorowy lub osoby, za których czyny podmiot ponosi odpowiedzialność). Warunkiem orzeczenia tej kary będzie również zagrożenie popełnionego czynu zabronionego karą co najmniej 5 lat pozbawienia wolności. W wyniku orzeczonej kary rozwiązania podmiotu zbiorowego własność

posiadanego przez ten podmiot majątku przeniesiona zostanie na Skarb Państwa lub zostanie zwrócona osobie uprawnionej. Zauważyć należy, iż na mocy projektowanej ustawy nie będą rozwiązywane podmioty zbiorowe, o których bycie prawnym rozstrzygnął bezpośrednio ustawodawca, przyjmując np. regulację powołującą określoną instytucję (powołanie osoby prawnej na mocy ustawy).

Nowa ustawa przewiduje szeroki katalog środków, które będą mogły zostać orzeczone wobec podmiotu zbiorowego. Środki wymierzane wobec podmiotów zbiorowych można podzielić na przepadek, obowiązki, zakazy, nawiązkę, podanie wyroku do wiadomości publicznej oraz czasowe zamknięcie zakładu podmiotu zbiorowego. Każdy z tych środków może zostać wymierzone zgodnie z uznaniem sędziowskim i w celu wymuszenia odpowiednich zmian organizacyjnych, np. jeżeli czyn zostanie popełniony w związku z wykorzystaniem środków publicznych, sąd może orzec zakaz korzystania z tych środków, co powinno zmotywować podmiot do odpowiedniego zarządzania ryzykiem w tym zakresie. Środki te stosowane będą wobec wszystkich podmiotów zbiorowych, w tym wobec państwowych albo samorządowych osób prawnych, pozwalając m.in. na wypłatę odszkodowania.

Orzekając kary, o których mowa w art. 15, lub środki, o których mowa w art. 16, sąd uwzględnia w szczególności wagę nieprawidłowości w zachowaniu reguł należytej staranności działania, rozmiary korzyści uzyskanej lub możliwej do uzyskania przez podmiot zbiorowy, jego sytuację majątkową, społeczne następstwa ukarania oraz wpływ ukarania na dalsze funkcjonowanie podmiotu zbiorowego. Powyższe dyrektywy pozwolą sądowi na adekwatny dobór kary, jej wysokości oraz odpowiednich środków wobec podmiotu zbiorowego. Dyrektywy te przede wszystkim koncentrują się na kryteriach obiektywnych takich jak uzyskana albo możliwa do uzyskania korzyść majątkowa, umożliwiają jednak również pełnienie funkcji społecznej przez odpowiedzialność podmiotów zbiorowych.

Zaproponowany katalog kar i środków umożliwi adekwatną i skuteczną reakcję na niezgodne z prawem działania podmiotów zbiorowych. Wskazane w projekcie warunki orzekania poszczególnych kar i środków oraz zasady wyznaczania ich wysokości lub czasu trwania gwarantują proporcjonalność stosowanych sankcji zarówno do okoliczności związanych z podmiotem zbiorowym (np. rodzaju i skali nieprawidłowości

w jego działalności), jak i skutków zaistniałego czynu zabronionego (szkód społecznych i gospodarczych oraz ryzyka ich ponownego wystąpienia).

3.2.6. Łączenie, podział i przekształcanie się podmiotów zbiorowych

Rozdział 6 projektowanej ustawy zawiera regulacje umożliwiające pociągnięcie do odpowiedzialności podmiotów zbiorowych w przypadku dokonania połączenia, podziału lub przekształcenia. Dotychczas obowiązujące regulacje nie zawierały w tym zakresie wystarczających uregulowań, co mogło ułatwiać uniknięcie odpowiedzialności przez podmiot zbiorowy.

W konsekwencji w projektowanej ustawie przewiduje się wprowadzenie przepisów przewidujących możliwość pociągnięcia do odpowiedzialności podmiotu, który przejął prawa i obowiązki innego podmiotu zbiorowego w wyniku sukcesji, tzn. w wyniku łączenia się podmiotów zbiorowych. W przypadku podziału podmiotu zbiorowego odpowiedzialności podlegać będą inne podmioty zbiorowe, które przejęły chociażby część praw i obowiązków po podmiocie podzielonym. W zakresie odpowiedzialności dotyczącej przekształcenia podmiotu zbiorowego odpowiedzialność poniesie podmiot przekształcony. Ponadto przewiduje się właściwe regulacje ograniczające w niektórych przypadkach odpowiedzialność podmiotu zbiorowego. W przypadku podziału podmiotu zbiorowego odpowiedzialność ponosić będą solidarnie podmioty, które uzyskały w wyniku podziału chociażby część praw i obowiązków podmiotu dzielonego. Odpowiedzialność ta jest ograniczona do wysokości otrzymanych aktywów majątkowych. Przewiduje się wyłączenie spod odpowiedzialności podmiotów, które brały udział w łączeniu lub podziale podmiotu zbiorowego i nie miały możliwości uzyskania informacji o czynie zabronionym. Odpowiedzialności mają podlegać nie tylko podmioty zbiorowe, które w momencie łączenia lub podziału istniały, ale również np. spółki nowo związane.

3.3. Postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego

3.3.1. Zasady ogólne postępowania

W art. 35–41 projektu zaproponowano regulację podstawowych zasad ogólnych postępowania w przedmiocie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, mających przyczynić się do usprawnienia postępowania prowadzonego w tym przedmiocie.

Zgodnie z wymienionymi zasadami, postępowanie to może zostać wszczęte i toczyć się odrębnie albo łącznie z postępowaniem karnym dotyczącym popełnienia czynu zabronionego przez osoby, o których mowa w art. 5 lub art. 6 projektowanej ustawy (art. 37 projektu ustawy).

Przesłankę prowadzenia postępowania stanowić będzie występowanie interesu społecznego. Ocena spełnienia powyższej przesłanki odbywać się będzie przez odwołanie do pojęć o ugruntowanym w doktrynie i orzecznictwie znaczeniu, takich jak: szkodliwość społeczna czynu zabronionego, wysokość osiągniętych przez podmiot zbiorowy korzyści, rodzaj i stopień naruszenia reguł ostrożności w organizacji podmiotu zbiorowego (art. 35 projektu ustawy).

Przewiduje się również, iż wszczęcie tego postępowania nie będzie niezbędne do złożenia wniosku o zwrot korzyści albo świadczenie pieniężne. Możliwość złożenia takiego wniosku została przewidziana również w przypadku postępowania, w wyniku którego nie stwierdzono odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

W postępowaniu w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego będą miały odpowiednie zastosowanie przepisy ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1987, z późn. zm.) (art. 41 projektu ustawy). Wprowadzenie powyższego odesłania podyktowane jest niecelowością regulowania w odrębnej ustawie całości zagadnień proceduralnych. Jednocześnie, dla zapewnienia jednoznaczności regulacji w zakresie roli i uprawnień procesowych podmiotu zbiorowego oraz jego przedstawicieli, w ustawie wyraźnie wyłączono stosowanie niektórych przepisów Kodeksu postępowania karnego. Są to przede wszystkim przepisy, których treść lub cel odnosi się wyłącznie do osoby fizycznej, oraz regulacje odnoszące się np. do postępowania przyspieszonego, warunkowego umorzenia postępowania czy też wyroku łącznego lub ułaskawienia.

Wśród wyłączonych przepisów Kodeksu postępowania karnego znajdują się również jego art. 175 i art. 176, dotyczących wyjaśnień oskarżonego. Z uwagi na podstawowe znaczenie tych przepisów dla określenia sytuacji procesowej podmiotu zbiorowego, którego dotyczy postępowanie, ich odpowiednie stosowanie mogłoby prowadzić do powstania istotnych rozbieżności interpretacyjnych, a w konsekwencji do nieuzasadnionego braku pewności po stronie podmiotu zbiorowego (oskarżonego) i reprezentujących go osób fizycznych (świadców). Z tego względu zagadnienie to

zostało uregulowane wprost w art. 44 i art. 54 projektu. Zaproponowane regulacje, co do zasady, odpowiadają przepisom Kodeksu postępowania karnego w zakresie możliwości odmowy na pytania, jednakże uprawnienie to zostało ograniczone do sytuacji, gdy odpowiedź na pytanie mogłaby narazić na odpowiedzialność karną zeznającą osobę fizyczną lub reprezentowany przez nią podmiot zbiorowy. Wyłączenie przesłanki narażenia na odpowiedzialność karną osoby bliskiej zeznającemu jest podyktowane odmiennością sytuacji świadka w postępowaniu karnym i osoby wyznaczonej jako przedstawiciel podmiotu zbiorowego do przesłuchania w charakterze świadka. Podmiot zbiorowy dysponuje bowiem swobodą w wyborze reprezentującej go osoby.

3.3.2. Przebieg postępowania

Rozwiązania obecnie obowiązującej ustawy, z uwagi na oparcie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych o uzyskany uprzednio prejudykat, w którym to orzeczeniu stwierdza się winę oraz popełnienie czynu zabronionego przez określoną osobę, nie przewidują prowadzenia w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego postępowania przygotowawczego. Wynika to z faktu, iż odpowiedzialność podmiotu zbiorowego ma wedle obowiązującej ustawy charakter następczy w stosunku do ustalonej odpowiedzialności osoby fizycznej, a nie charakter samoistny.

Zmiana tego modelu postępowania na model dopuszczający prowadzenie postępowania przygotowawczego (związany z samoistną odpowiedzialnością podmiotów zbiorowych) jest niezbędną z uwagi na projektowany wzrost autonomii postępowania w przedmiocie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych oraz kwestie związane z usprawnieniami proceduralnymi. Podsumowując, możliwość prowadzenia postępowania przygotowawczego w sprawie odpowiedzialności podmiotów zbiorowych wynika z faktu, iż projektowana ustawa nie przewiduje już wymogu uzyskania wspomnianego prejudykatu, tj. uprzedniego wyroku skazującego osobę fizyczną za popełnienie przestępstwa. Zatem w konsekwencji powinna umożliwiać przeprowadzenie postępowania przygotowawczego w przedmiocie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego.

Projektowana ustawa wprowadza możliwość łącznego prowadzenia postępowania przygotowawczego przeciwko osobie fizycznej oraz podmiotowi zbiorowemu w tym samym czasie. Otwiera to drogę, po zakończeniu tej fazy postępowania karnego, do wystąpienia z aktami oskarżenia przeciwko osobie fizycznej oraz przeciwko podmiotowi

zbiorowemu. Proponowane rozwiązania zapewnią skrócenie czasu niezbędnego do wydania rozstrzygnięcia przez sąd w przedmiocie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego. Wpłynie to nie tylko na ograniczenie czasu trwania postępowania sądowego, ale również na ograniczenie kosztów postępowania. Nie zostaje jednocześnie wyłączona możliwość, aby prokurator przedstawił zarzuty podmiotowi zbiorowemu po uzyskaniu prawomocnego skazania osoby fizycznej. Z tego też powodu i ze względów gwarancyjnych należało zachować w ogólnych zarysach obecnie obowiązujący art. 21a ustawy, który został przeniesiony do treści projektu (art. 48).

Postępowanie w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego za czyn zabroniony będzie wszczynane, jeżeli znajdzie uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego stanowiącego podstawę tej odpowiedzialności. Zrezygnowano zatem z wnioskowego trybu wszczynania postępowania. W konsekwencji z grona podmiotów uprawnionych do złożenia skargi wyłączony został m.in. pokrzywdzony, co wynika z obligatoryjnego prowadzenia postępowania przygotowawczego, do czego jest uprawniony wyłącznie prokurator. Niemniej jednak pokrzywdzony będzie mógł działać w sądowej fazie postępowania w charakterze oskarżyciela posiłkowego.

Zgodnie z treścią art. 35 ust. 1 projektowanej ustawy postępowanie w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego prowadzi się, jeżeli zachodzi uzasadnione podejrzenie popełnienia czynu zabronionego stanowiącego podstawę tej odpowiedzialności oraz przemawia za tym interes społeczny. Przepis ten ustanawia wyjątek od zawartej w art. 10 Kodeksu postępowania karnego zasady legalizmu, nakazującej wszczęcie i przeprowadzenie postępowania przygotowawczego w każdej sprawie o czyn ścigany z urzędu. Powodem wprowadzenia wyłomu od zasady legalizmu na rzecz zasady oportunistycznej jest chęć ograniczenia aktywności prokuratora jedynie do ścigania czynów o poważniejszym charakterze, co eliminuje przypadki, gdzie taka interwencja byłaby niezasadna czy niecelowa. Zgodnie z projektowanym przepisem, potrzeba wszczęcia postępowania będzie determinowana przez dwa elementy, tj. istnienie uzasadnionego podejrzenia popełnienia czynu zabronionego oraz interesu społecznego przemawiającego za jego ściganiem.

Kodeks postępowania karnego w kilku miejscach odwołuje się do pojęcia interesu społecznego (np. art. 60 § 1 oraz art. 661 § 2 Kodeksu postępowania karnego), a zatem nie jest to termin nowy, wprowadzony na potrzeby projektowanej ustawy. W polskim

prawodawstwie jest brak jego definicji legalnej. Przykładowo, na gruncie art. 60 § 1 Kodeksu postępowania karnego, wskazuje się, iż zakresem tej nazwy trzeba objąć wszystkie sytuacje, które przewidują, że przestępstwo prywatnoskargowe narusza także interesy ogółu. Ocena istnienia interesu społecznego należy wyłącznie do prokuratora i nie podlega kontroli ze strony sądu (postanowienie SN z dnia 17 czerwca 2015 r., sygn. akt V KK 6/15). W doktrynie wskazuje się na dwie zasadnicze grupy kryteriów interesu społecznego. Pierwsza z nich jest związana ze stroną podmiotową lub przedmiotową przestępstwa (np. wystąpienie znacznej szkody, chuligański charakter czynu, szczególnie złośliwy sposób działania). Druga wiąże się z osobą pokrzywdzonego i dotyczy elementów wykraczających poza przedmiotową stronę przestępstwa (np. bezradność, kalectwo, konieczność przyścia pokrzywdzonemu z pomocą w zawilej sprawie; zob. A. Matusiak, Pojęcie interesu społecznego jako przesłanka udziału prokuratora w postępowaniu, *Zeszyty Prawnicze* nr 13/3, 147–164).

Aby ułatwić stosowanie przesłanki interesu społecznego, w art. 35 ust. 2 projektu ustawy wprowadzono katalog kryteriów pomocnych w ocenie, czy w danej sytuacji interes społeczny wymaga wszczęcia postępowania. Są nimi: stopień szkodliwości społecznej czynu zabronionego, wysokość osiągniętych przez podmiot zbiorowy korzyści, rodzaj naruszonych reguł ostrożności i stopień ich naruszenia w ramach organizacji podmiotu zbiorowego oraz ekonomia postępowania.

Wykładnia pojęcia interesu społecznego uzasadniającego odpowiedzialność podmiotu zbiorowego powinna również uwzględniać konieczność zapewnienia należytego poziomu ochrony konstytucyjnie gwarantowanych praw i wolności. W celu usunięcia ewentualnych wątpliwości interpretacyjnych, a tym samym ryzyka negatywnego wpływu projektowanych regulacji na korzystanie z wolności i praw podstawowych, w szczególności określonych w art. 53 i art. 54 Konstytucji RP, w katalogu ujemnych przesłanek procesowych (art. 35 ust. 4 projektu ustawy) zawarta została przesłanka korzystania z wolności wyrażania swoich poglądów oraz pozyskiwania i rozpowszechniania informacji oraz korzystania z wolności sumienia i religii. Ze względu na nieostry charakter tych pojęć oraz ustalone zasady wykładni norm karnoprawnych należy założyć, że negatywna przesłanka procesowa będzie aktualizowała się także w wypadku przekroczenia granic i nadużycia tych praw oraz wolności.

Pojęcie interesu społecznego wprowadzone zostało również w art. 42 projektowanej ustawy. Zgodnie z treścią tego przepisu, jeżeli dowody zebrane w toku postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego uzasadniają dostatecznie podejrzenie odpowiedzialności tego podmiotu za czyn zabroniony oraz przemawia za tym interes społeczny, sporządza się postanowienie o przedstawieniu zarzutów podmiotowi zbiorowemu. Postanowienie o przedstawieniu zarzutów doręcza się organowi lub osobie uprawnionej do reprezentacji podmiotu zbiorowego.

Projekt przewiduje ponadto możliwość pociągnięcia podmiotu zbiorowego do odpowiedzialności w przypadku, gdy niemożliwym okaże się skazanie osoby fizycznej. Dotyczy to sytuacji, kiedy postępowanie karne zostaje umorzone z przyczyn określonych w artykule 17 § 1 pkt 5, 8, 10 i 11 Kodeksu postępowania karnego, w szczególności zatem z powodu śmierci oskarżonego, braku jurysdykcji polskiego sądu, wymaganego zezwolenia lub wniosku o ukaranie, jak również gdy postępowanie zostanie umorzone z powodu niewykrycia sprawcy. Wówczas, po wyłączeniu postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego do odrębnego prowadzenia, będzie możliwe samodzielne orzeczenie w tym przedmiocie, a po stwierdzeniu istnienia przesłanek opisanych w art. 5 i art. 6 ustawy – wymierzenie podmiotowi zbiorowemu kary.

3.3.3. Środki zapobiegawcze

W celu zapewnienia prawidłowego przebiegu postępowania w przedmiocie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego w projektowanej ustawie (art. 57–61 projektu ustawy) zaproponowano możliwość zastosowania poniższych środków zapobiegawczych:

- zakaz promocji i reklamy,
- zakaz zawierania umów określonego rodzaju,
- zakaz prowadzenia określonej działalności,
- zakaz obciążania na czas postępowania bez zgody sądu swojego majątku lub zbywania bez takiej zgody określonych przez sąd składników majątkowych,
- zakaz ubiegania się o zamówienia publiczne na czas trwania tego postępowania,
- wstrzymanie wypłat dotacji lub subwencji,
- zakaz łączenia się, podziału lub przekształcenia się podmiotu zbiorowego.

W odróżnieniu od regulacji art. 249 ustawy – Kodeks postępowania karnego, przewiduje się, że środki zapobiegawcze orzekane będą tylko jeżeli zachodzi duże

prawdopodobieństwo popełnienia czynu przez podmiot zbiorowy, a działalność podmiotu zbiorowego mogłaby skutkować popełnieniem kolejnego czynu zabronionego, wyrządzić szkodę Skarbowi Państwa lub innej osobie lub utrudniałaby prowadzenie postępowania karnego lub postępowania w sprawie odpowiedzialności podmiotu zbiorowego. Różnica w odniesieniu do unormowań Kodeksu postępowania karnego występuje zatem również w zakresie katalogu dostępnych środków zapobiegawczych. Zaostrzone wobec procedury karnej warunki stosowania środków zapobiegawczych oraz odmienny katalog tych środków mają na celu zapewnienie ich stosowania w sposób proporcjonalny, uwzględniający wyważenie ochrony wskazanych dóbr i interesów podmiotu zbiorowego.

Zgodnie z projektem, przewidziane w ustawie środki zapobiegawcze stosuje prokurator, a w postępowaniu sądowym sąd, przed którym toczy się postępowanie.

3.3.4. Zabezpieczenie majątkowe

W projektowanej ustawie (art. 61) przewidziano wprowadzenie przepisów regulujących zabezpieczenie majątkowe na mieniu podmiotu zbiorowego, które będzie można ustanowić na poczet:

- kar i środków, o których mowa w art. 15 i art. 16 projektowanej ustawy,
- obowiązku zwrotu korzyści lub jej równowartości, o których mowa w art. 9 i art. 10 projektowanej ustawy,
- kosztów sądowych.

Takie zabezpieczenie majątkowe będzie mogło zostać ustanowione, jeżeli znajdzie uzasadnioną obawę, że bez zabezpieczenia wykonanie orzeczenia w zakresie kar i środków, o których mowa w art. 15 i art. 16, obowiązku zwrotu korzyści lub równowartości korzyści, a także świadczenia pieniężnego, o którym mowa w art. 10, oraz kosztów sądowych będzie niemożliwe albo znacznie utrudnione.

Zabezpieczenie majątkowe stosowane będzie na zasadach określonych w art. 292 Kodeksu postępowania karnego.

3.3.5. Zarząd przymusowy

Przewidziany w projekcie ustawy (art. 56) zarząd przymusowy stanowić ma samoistny środek o swoistym charakterze. Odrębność tego środka wynikać ma przede wszystkim z celu jego stosowania. Obejmować ma on zarówno zapewnienie prawidłowego

przebiegu postępowania, jak i zabezpieczenie na poczet przyszłych kar i środków. Zaproponowana w projekcie konstrukcja zarządu przymusowego została przy tym w całości oparta na art. 292a Kodeksu postępowania karnego, który wprowadza prawidłowe i wyważone zasady zarządu przymusowego.

Należy podkreślić, że zarząd przymusowy stanowi najbardziej intruzywny środek o charakterze tymczasowym. Z tego względu środek ten będzie miał charakter subsydiarny. Jego stosowanie będzie ograniczone do sytuacji, gdy inne środki (zapobiegawcze lub mające na celu zabezpieczenie majątkowe) byłyby niewystarczające. Istotne jest również, że zgodnie z art. 292a § 8 Kodeksu postępowania karnego jednym z podstawowych obowiązków zarządcy przymusowego będzie zapewnienie ciągłości pracy zabezpieczonego podmiotu zbiorowego. Zarządca przymusowy zobowiązany będzie do zachowania należytej staranności. Nie będzie mógł on przy tym dokonać zmiany przedmiotu działalności przedsiębiorstwa podmiotu zbiorowego ani likwidacji tego przedsiębiorstwa.

3.3.6. Zaniechanie ukarania i dobrowolne poddanie się odpowiedzialności

Art. 62 projektowanej ustawy przewiduje możliwość zaniechania przez prokuratora prowadzenia dalszych czynności procesowych i wystąpienie do sądu z wnioskiem o udzielenie podmiotowi zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności. Jest to instytucja, której celem jest uniknięcie prowadzenia obszernego postępowania dowodowego w sytuacji, gdy okoliczności popełnienia czynu zabronionego nie budzą wątpliwości, a podmiot zbiorowy wykazuje zarówno wolę współpracy z organami ścigania, jak i gotowość poniesienia finansowych konsekwencji swojego zawinionego zachowania. Konstrukcja takiej odpowiedzialności jest znana przede wszystkim na gruncie Kodeksu karnego skarbowego, gdzie od wielu lat funkcjonują zbliżone przepisy. Korzyścią dla podmiotu, wynikającą z tej swoistej ugody zawartej z organami ścigania, jest fakt, iż wyrok skazujący wydany w tym trybie nie podlega wpisowi do Krajowego Rejestru Karnego. Ponadto na podmiot zbiorowy nakładane są tylko kary i środki karne wskazane w przepisie, a zatem nie jest tutaj możliwe orzeczenie np. zakazu prowadzenia dalszej działalności gospodarczej czy zakazu korzystania z dotacji, co często jest dla takich podmiotów bardziej dotkliwe niż konieczność zapłacenia kary finansowej. Warto także podkreślić, iż w przepisie przewidziano kwotowe ograniczenie górnego progu kary

pieniężnej do kwoty 3 000 000 zł, podczas gdy na zasadach ogólnych możliwe jest wymierzenie takiej kary do wysokości 30 000 000 zł.

Z kolei organy ścigania uzyskują możliwość szybkiego i skutecznego zakończenia postępowania przeciwko podmiotowi zbiorowemu bez przeprowadzania rozbudowanego postępowania przygotowawczego. Co istotne, elementem uzgodnień pomiędzy prokuratorem a podmiotem zbiorowym jest dostarczenie przez ten ostatni materiału dowodowego przydatnego do prowadzenia dalszych postępowań. Rozwiązanie to powinno przełożyć się na większą skuteczność w ściganiu czynów zabronionych objętych niniejszą ustawą, z uwagi na możliwość szybkiego pozyskania dowodów ich popełnienia.

Wystąpienie z wnioskiem będzie możliwe w sytuacji, gdy okoliczności czynu nie budzą wątpliwości, a cele postępowania zostaną osiągnięte pomimo nieprzeprowadzenia postępowania w całości. Ponadto podmiot zbiorowy musi spełnić szereg warunków, w tym ujawnić organowi ścigania informacje dotyczące osób wskazanych w art. 6 ustawy oraz uiszczyć określoną kwotę tytułem kary pieniężnej. Ponadto warunkiem skorzystania z możliwości dobrowolnego poddania się odpowiedzialności jest konieczność uiszczenia kwoty odpowiadającej wysokości szkody wyrządzonej czynem zabronionym. Uiszczenie kwoty w niższej wysokości będzie możliwe jedynie w sytuacjach wyjątkowych, z uwzględnieniem takich elementów jak rozmiar szkody czy też rodzaj i stopień naruszonych przez podmiot reguł ostrożności. Zastrzeżenie w ustawie możliwości uiszczenia kwoty niższej wysokości ma na celu dostosowanie nakładanego obowiązku do okoliczności sprawy i uniknięcie sytuacji, w której każde, nawet niewielkie naruszenie przez podmiot zasad należytej staranności, skutkowałoby koniecznością natychmiastowego zrekompensowania pokrzywdzonemu całej wyrządzonej szkody. Takie rozwiązanie mogłoby bowiem znacząco zredukować zastosowanie instytucji dobrowolnego poddania się odpowiedzialności.

W ramach dobrowolnego poddania się odpowiedzialności konieczne będzie również wyrażenie przez podmiot zgody na przepadek mienia lub korzyści majątkowych, a w razie niemożności złożenia mienia lub korzyści majątkowych – uiszczenie ich równowartości pieniężnej.

Z uwagi na fakt, iż dobrowolne poddanie się odpowiedzialności ma charakter szczególny i stanowi odstępstwo od ogólnych, surowszych zasad, w art. 62 ust. 5 przewidziano, iż

zastosowanie tego trybu będzie wyłączone w stosunku do podmiotów, które służyły do popełnienia czynu zabronionego lub czyn taki został popełniony umyślnie.

W art. 64 wskazano elementy, które będą podlegać uwzględnieniu w wyroku skazującym. Sąd, udzielając podmiotowi zbiorowemu zezwolenia na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności, będzie musiał orzec tytułem kary pieniężnej oraz naprawienia szkody kwoty uiszczone wcześniej przez podmiot zbiorowy. Ponadto Sąd orzeknie także przepadek mienia lub korzyści, na które podmiot wyraził zgodę, ewentualnie ich równowartość pieniężną.

Prawomocny wyrok o zezwoleniu na dobrowolne poddanie się odpowiedzialności nie będzie podlegał wpisowi do Krajowego Rejestru Karnego, co ma zachęcić podmioty zbiorowe do współpracy z organami ścigania.

4. Zmiany w przepisach obowiązujących

W konsekwencji uchylecia obowiązujących dotychczas przepisów regulujących odpowiedzialność podmiotów zbiorowych oraz wprowadzenia nowych regulacji tej odpowiedzialności w projektowanej ustawie jest konieczne dostosowanie do tych rozwiązań niektórych innych ustaw.

4.1. Zmiany w ustawie o Krajowym Rejestrze Karnym

Zmiany w ustawie z dnia 24 maja 2000 r. o Krajowym Rejestrze Karnym (Dz. U. z 2018 r. poz. 1218, z późn. zm.) będą służyły dostosowaniu tej ustawy do projektowanych regulacji normujących odpowiedzialność podmiotów zbiorowych. Zmiany te mają przede wszystkim charakter techniczny i wynikają z uchylecia dotychczasowych przepisów normujących odpowiedzialność podmiotów zbiorowych, odmiennej systematyki projektowanej ustawy oraz wprowadzenia nowego rodzaju kary w postaci likwidacji podmiotu zbiorowego. Zmiany te będą rodzić konieczność dostosowania postanowień właściwych rozporządzeń do tej ustawy, na co przewidziano okres 12 miesięcy od wejścia w życie projektowanej ustawy.

4.2. Zmiany w ustawie – Prawo zamówień publicznych, ustawie – Prawo ochrony środowiska i ustawie o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi

Proponowane zmiany w ustawach z dnia 29 stycznia 2004 r. – Prawo zamówień publicznych (Dz. U. z 2018 r. poz. 1986, z późn. zm.), ustawie z dnia 27 kwietnia 2001

r. – Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2018 r. poz. 799, z późn. zm.) oraz ustawie z dnia 21 października 2016 r. o umowie koncesji na roboty budowlane lub usługi (Dz. U. poz. 1920, z późn. zm.) mają charakter legislacyjny i służą aktualizacji znajdujących się w tych ustawach odwołań do przepisów regulujących odpowiedzialność podmiotów zbiorowych.

4.3. Zmiany w ustawie – Kodeks postępowania cywilnego

Propozycja nowelizacji art. 477² § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2018 r. poz. 1360, z późn. zm.) zakłada dwie zmiany: zamianę wyrażenia „zakładu pracy” na „pracodawcę” oraz poszerzenie zakresu przedmiotowego hipotezy normy odnoszącej się do orzeczenia przywrócenia do pracy.

Pierwsza zmiana wynika z konieczności dostosowania treści przepisu do przepisów Kodeksu pracy, zgodnie z którym podmiotem zatrudniającym pracownika jest pracodawca i to tylko na niego może zostać nałożony obowiązek dalszego zatrudnienia pracownika.

Druga zmiana polega na dostosowaniu treści przepisu do realiów dotyczących czasu trwania postępowań w sprawach z zakresu prawa pracy: o uznanie wypowiedzenia umowy za bezskuteczne lub przywrócenie do pracy.

Obecnie przepis przewiduje możliwość nałożenia w wyroku na wniosek pracownika obowiązku dalszego zatrudnienia tylko w przypadku uznania wypowiedzenia umowy za bezskuteczne. Długość trwania postępowania sądowego w pierwszej instancji w sprawach o uznanie wypowiedzenia za bezskuteczne znacznie przekracza okres wypowiedzenia, czyniąc art. 477² § 2 Kodeksu postępowania cywilnego przepisem martwym. W praktyce nie jest bowiem możliwe uzyskanie rozstrzygnięcia sprawy przed upływem okresu wypowiedzenia. Z tej przyczyny jest jak najbardziej uzasadnione wprowadzenie możliwości nakładania również w wyroku przywracającym do pracy obowiązku pracodawcy dalszego zatrudnienia pracownika do czasu prawomocnego rozpoznania sprawy. Proponowana zmiana umożliwi wykorzystanie w praktyce z instytucji prawnej, o której mowa w przepisie.

Druga zmiana dotyczy zabezpieczenia roszczeń pracowniczych. Zgodnie z art. 1 Konwencji MOP 135 dotyczącej ochrony przedstawicieli pracowników w przedsiębiorstwach i przyznawania im ułatwień, przedstawiciele pracowników

w przedsiębiorstwie powinni korzystać ze skutecznej ochrony przeciwko wszelkim aktom krzywdzącym, włącznie ze zwolnieniem, podjętym ze względu na ich charakter lub działalność jako przedstawicieli pracowników, ich przynależność związkową lub uczestnictwo w działalności związkowej, jeśli działają zgodnie z obowiązującymi przepisami ustawodawstwa, układami zbiorowymi lub innymi wspólnie uzgodnionymi porozumieniami.

Gwarancje ochrony trwałości stosunku pracy działaczy związkowych zawarte w prawie materialnym (zakaz rozwiązywania stosunku pracy bez zgody zarządu związku zawodowego, obowiązek wypłaty wynagrodzenia za cały czas trwania procesu oraz prawo do przywrócenia do pracy) powinny mieć odpowiednie przełożenie na ich prawa procesowe związane z roszczeniem restytucyjnym (przywrócenie do pracy, ustalenie bezskuteczności wypowiedzenia) w razie zwolnienia, wypowiedzenia lub rozwiązania stosunku pracy. Same gwarancje wynikające z prawa materialnego są bowiem niewiele warte, o ile iluzoryczne staje się ich dochodzenie przed sądem pracy. Istotą przepisów procesowych jest zabezpieczenie przymusowej realizacji roszczeń gwarantowanych przepisami prawa materialnego. Zabezpieczenie ochrony prawnej, jakie daje ustawodawca na tej płaszczyźnie, odgrywa znaczącą rolę w realizacji ochrony trwałości stosunku pracy. Biorąc pod uwagę, iż wynagrodzenie za pracę stanowi źródło utrzymania, ochronna funkcja przepisów materialnych w zakresie uznania wypowiedzenia za bezskuteczne lub przywrócenia do pracy nie jest zachowana w sytuacji, gdy dochodzenie przed sądem roszczenia o przywrócenie do pracy trwa kilka lat. Oprócz wymiaru socjalnego – indywidualnego, rozwiązanie stosunku pracy z działaczem związkowym, którego stosunek pracy podlega szczególnej ochronie, wywołuje również skutki w sferze działania zakładowej organizacji związkowej. Co do zasady, zwolnionemu działaczowi związkowemu odmawia się wstępu na teren zakładu pracy i w ten sposób uniemożliwia dalsze prowadzenie działalności związkowej. W opinii Międzynarodowego Biura Pracy MOP działacze związkowi, by móc prowadzić działalność związkową, powinni mieć dostęp do wszystkich stanowisk pracy. Również ci działacze, którzy nie są pracownikami danego pracodawcy, powinni mieć zagwarantowany dostęp do tych zakładów pracy, w których zatrudnieni są reprezentowani przez nich pracownicy (zob. Zalecenie nr 143 dotyczące ochrony przedstawicieli pracowników w przedsiębiorstwach i przyznania im ułatwień, rozdział IV pkt 12 i 17.1). Wskazane wymogi prawa międzynarodowego w polskiej praktyce nie są zachowane. Wprowadzenie instytucji zabezpieczenia w postaci

nakazania dalszego zatrudnienia umożliwiłoby prowadzenie dalszej działalności związkowej oraz stanowiłoby urealnienie gwarancji ochrony stosunku pracy. Dopiero wtedy można by mówić o realizacji wymaganych standardów międzynarodowych.

Za wzmożoną ochroną trwałości stosunku pracy działaczy związkowych w prawie procesowym przemawiają następujące przesłanki:

- potrzeba urealnienia gwarancji stabilności zatrudnienia zapewnionej w prawie materialnym,
- potrzeba zagwarantowania niezależnej, samorządnej i niezakłóconej działalności związku zawodowego w związku z brakiem możliwości kontynuacji takiej działalności spowodowanej zwolnieniem działacza związkowego,
- potrzeba realnej ochrony praw i interesów pracowniczych zagrożonych zakłóconym działaniem związku zawodowego,
- potrzeba utrzymania pokoju społecznego w zakładzie pracy, branży w środowisku lokalnym w danej gminie, powiecie czy nawet całym kraju,
- długotrwałość procesów sądowych, które odrealniają materialne gwarancje ochrony trwałości stosunku pracy.

W ocenie projektodawców obecne przepisy prawa procesowego nie zapewniają realnej ochrony praw i interesów pracowniczych w zakresie, z jednej strony, gwarancji niepogorszonych warunków utrzymania, a z drugiej, gwarancji niezakłóconego działania organizacji związkowej, właśnie ze względu na długość postępowania sądowego.

Zgodnie z art. 1 Konwencji 135 MOP przedstawiciele pracowników w przedsiębiorstwie mają korzystać ze skutecznej ochrony przeciwko wszelkim aktom krzywdzącym, włącznie ze zwolnieniem podjętym ze względu ich charakter lub działalność. Na mocy zaś art. 10 ust. 1 dyrektywy Rady 92/85/EWG z dnia 19 października 1992 r. w sprawie wprowadzenia środków służących wspieraniu poprawy w miejscu pracy bezpieczeństwa i zdrowia pracownic w ciąży, pracownic, które niedawno rodziły, i pracownic karmiących piersią (dziesiąta dyrektywa szczegółowa w rozumieniu art. 16 ust. 1 dyrektywy 89/391/EWG) podobnej ochronie (zakaz zwalniania) podlegają pracownice w ciąży, pracownice, które niedawno rodziły, oraz pracownice karmiące piersią. W wyroku TSUE z dnia 22 lutego 2018 r. w sprawie C-103/16 Trybunał wskazał, iż ze względu na negatywne skutki ochrona reparatorna, nawet w przypadku gdy prowadzi ona do przywrócenia zwolnionej pracownicy do pracy lub do wypłaty niepobranych z powodu

zwolnienia wynagrodzeń, nie może zastąpić ochrony prewencyjnej. Co prowadzi do wniosku, iż objęcie ochroną stosunku pracy przed wypowiedzeniem lub rozwiązaniem wymaga od państwa zapewnienia zarówno ochrony przed samym zwolnieniem z pracy jak i ochrony przed konsekwencjami zwolnienia z pracy zakazanego na podstawie przepisów, do którego mimo wszystko doszło.

Choć wynikająca z innych norm, wskazana zasada ochrony stosunku pracy powinna znaleźć analogiczne zastosowanie do działaczy związkowych. Wprowadzenie instytucji zabezpieczenia w sprawach o uznanie wypowiedzenia stosunku pracy za bezskuteczne lub o przywrócenie do pracy pracowników, których stosunek pracy podlega szczególnej ochronie, będzie stanowić odmianę ochrony prewencyjnej, przez zniwelowanie negatywnych skutków wypowiedzenia lub rozwiązania stosunku pracy dokonanego z naruszeniem przepisów. Jednocześnie uzupełni to obecną formę ochrony reparatornej (uznanie zwolnienia za nieważne i przywrócenie do pracy).

4.4. Zmiany w ustawie o Krajowym Rejestrze Sądowym

Celem projektowanych zmian w ustawie z dnia 20 sierpnia 1997 r. o Krajowym Rejestrze Sądowym (Dz. U. z 2018 r. poz. 986 i 1544) jest zapewnienie możliwości ujawniania w tym rejestrze informacji o orzeczonych wobec podmiotów zbiorowych karach i środkach z art. 16 i art. 17 projektowanej ustawy, jak również o środkach zapobiegawczych z art. 57 projektowanej ustawy.

Ujawnienie tych informacji ma kluczowe znaczenie dla bezpieczeństwa obrotu z udziałem podlegających tym karom i środkom podmiotów zbiorowych, a w konsekwencji służy ochronie ich kontrahentów.

4.5. Zmiany w ustawie – Kodeks spółek handlowych

Celem zmian w ustawie z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (Dz. U. z 2017 r. poz. 1577, z późn. zm.) jest podniesienie wymagań stawianych członkom organów osób prawnych w zakresie niekaralności. Proponuje się uzupełnienie dotychczasowej regulacji przez włączenie do katalogu określonego w art. 18 § 2 Kodeksu spółek handlowych przestępstw o charakterze korupcyjnym stypizowanych w art. 229–230a Kodeksu karnego.

5. Przepisy przejściowe i końcowe

W art. 72 i nast. przewidziano przepisy przejściowe i końcowe, w tym przepis uchylający ustawę o z dnia 28 października 2002 r. odpowiedzialności podmiotów zbiorowych za czyny zabronione pod groźbą kary (art. 74) oraz przepis o wejściu w życie proponowanej ustawy (art. 75).

Rolą projektowanego art. 72 jest zagwarantowanie możliwości pociągnięcia do odpowiedzialności podmiotów zbiorowych w związku z czynami popełnionymi przed jej wejściem w życie, a tym samym po uchyleniu dotychczas obowiązujących w tym zakresie regulacji.

Zgodnie z zaproponowanym rozwiązaniem warunkiem karalności czynów popełnionych przed wejściem w życie projektowanej ustawy będzie spełnienie materialnych przesłanek odpowiedzialności podmiotu zbiorowego ocenianych zgodnie z dotychczas obowiązującą ustawą, w tym w szczególności ich wskazanie jako czynów zabronionych, z którymi wiąże się odpowiedzialność podmiotu zbiorowego w art. 16 tej ustawy.

Postępowanie w przedmiocie odpowiedzialności tych podmiotów toczyć się będzie zgodnie z nowymi przepisami, chyba że dotychczasowe regulacje byłyby względniejsze dla podmiotu zbiorowego, z wyłączeniem możliwości powołania się na proceduralny warunek odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, jakim było uprzednie skazanie osoby fizycznej (prejudykat). Nowe przepisy dają bowiem możliwość przeprowadzenia postępowania przygotowawczego i dokonania ustaleń będących podstawą odpowiedzialności podmiotu zbiorowego, który to wymóg w poprzednio obowiązującym stanie prawnym realizowało uprzednie skazanie osoby fizycznej. Rozwiązanie to nie powoduje działania ustawy wstecz, a jedynie redukuje wymóg proceduralny prejudykatu. Jego istotą jest utrzymanie podstaw odpowiedzialności podmiotów zbiorowych mimo uchylenia ustawy z 2002 r. i stosowanie nowych przepisów wobec „starych” stanów faktycznych, ale tylko tam gdzie następuje ciągłość materialnoprawnych podstaw odpowiedzialności. Za podstawę taką nie należy natomiast traktować wymogu prejudykatu, który ma charakter wyłącznie procesowy. Zastosowanie tego mechanizmu umożliwi ochronę podstawowych praw osób pokrzywdzonych przez podmioty zbiorowe pod rządami poprzedniej ustawy, takich jak prawo własności, wyrażające się m.in. możliwością uzyskania realnej rekompensaty za poniesioną szkodę. Na straży tych podstawowych praw i wartości stoi Konstytucja RP, tak więc projektowany przepis i jego cel są niewątpliwie zgodne z jej standardami.

W przypadku postępowań wszczętych przed dniem wejścia w życie projektowanej ustawy (postępowanie sądowe) będą się one toczyły zgodnie z dotychczas obowiązującymi regulacjami.

Nowe, wprowadzane projektowaną ustawą zasady odpowiedzialności stosowane będą do czynów zabronionych popełnionych po jej wejściu w życie.

W ocenie projektodawcy przedmiot projektowanej regulacji nie jest sprzeczny z prawem Unii Europejskiej.

Projekt nie zawiera przepisów technicznych, a zatem nie podlega procedurze notyfikacji zgodnie z trybem przewidzianym w rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 23 grudnia 2002 r. w sprawie sposobu funkcjonowania krajowego systemu notyfikacji norm i aktów prawnych (Dz. U. poz. 2039, z późn. zm.).

Zgodnie z § 27 ust. 4 uchwały nr 190 Rady Ministrów z dnia 29 października 2013 r. – Regulamin pracy Rady Ministrów (M.P. z 2016 r. poz. 1006, z późn. zm.), projekt nie podlega opinii właściwych instytucji i organów Unii Europejskiej, w tym Europejskiego Banku Centralnego.

Zgodnie z art. 5 ustawy z dnia 7 lipca 2005 r. o działalności lobbingowej w procesie stanowienia prawa (Dz. U. z 2017 r. poz. 248) projekt ustawy został udostępniony w Biuletynie Informacji Publicznej na stronach internetowych Ministerstwa Sprawiedliwości i Rządowego Centrum Legislacji, w serwisie Rządowy Proces Legislacyjny. Żaden z uprawnionych podmiotów nie wyraził zainteresowania udziałem w pracach nad projektem.